

FÖRSVARSMAKTEN

Handbok

Hälsoråd Försvarmaktshund

2025

**Handbok
Hälsoråd
Försvarsmaktshund
H HÄLSORÅD FMHUND**

© Försvarsmakten har upphovsrätt till detta verk.

Förrädsbeteckning:	M7739-352232
Omslag:	Isabelle Almqvist /Försvarsmakten (på FM Narve)
Handläggare:	Martin Johnson, LSS FHTE
Publikationsklass:	A
Ansvarskod:	88212 FVC PUBL
Tillgängliggörande:	Försvarsmakten intranät, www.forsvarsmakten.se
Beslutsfattare:	Brigadgeneral Niclas Magnusson Stf FVC
Produktionsformat:	Word G5
Tryck:	Försvarsmakten, FMLOG 2025

Versionshistorik

OBSERVERA

Om du läser denna publikation i pappersform kontrollera att du har den senaste versionen.

Fastställd och gällande version finns alltid publicerad på Försvarmaktens intranät.

Version	Best. kod	Datum för när versionen ska börja gälla/ska tillämpas	Vidarhandling för beslut	Anmärkning
1.0	B	2025-12-01	FM2024-29449:4	

Förslag på ändringar och förtydliganden etc. insänds till lss-fhte@mil.se.

Förord

Handbok Hälsoråd Försvarsmaktshund innehåller anvisningar med förklaringar och beskrivningar avseende hälsan hos tjänstehundar i Försvarsmakten, förebyggande visitation och råd kring både akuta åkommor och andra besvär.

Målgrupp för handboken är du som har en fodervärdssvalp, är konsulent, hundförare, dressör, hundtjänstansvarig på förband eller på annat sätt arbetar med Försvarsmaktens tjänstehundar. Handboken omfattar i första hand Försvarsmaktens kontinuerligt tjänstgörande tjänstehundar men kan även användas för avtalshundar inom Försvarsmakten.

Handbokens syfte är att förse verksamheten med tillräcklig kunskap, så att god omvårdnad av hundarna kan säkerställas vilket är en grundförutsättning för tjänstehundarnas arbetsförmåga.

Handbok Hälsoråd Försvarsmaktshund gäller i fred och i hela konfliktskalan.

Innehållet i denna publikation omfattas inte av sekretess.

Sammanfattning

Denna handbok är en resurs för alla som arbetar med Försvarmaktens hundar, inklusive fodervärdar, hundförare och konsulenter. Den syftar till att ge nödvändig kunskap för att säkerställa hundarnas hälsa och välmående genom att förstå deras fysiologi, hantering och vanliga sjukdomar. Precis som människor kan hundar drabbas av olika sjukdomar och skador under sitt liv, vilket gör det avgörande att ha en god förståelse för deras kroppsfunktioner och hur man kan förebygga lidande genom regelbunden friskvård.

Handboken börjar med att betona vikten av att känna till hundens normala värden, såsom kroppstemperatur, puls och andningsfrekvens, samt att vara medveten om hundens beteende och allmäntillstånd. Det är viktigt att kunna identifiera avvikelser i hundens beteende för att snabbt kunna reagera på potentiella hälsoproblem. Boken ger också vägledning för hur man ska agera vid veterinärkontakt, inklusive vilka uppgifter som är viktiga att lämna och hur man förbereder sig för besöket.

Vidare täcker handboken ämnen som friskvård, träning och förebyggande åtgärder. Regelbunden motion och rätt kosthållning är centrala för att upprätthålla en god hälsa hos hundarna. Träning och motion är inte bara viktiga för fysiskt välbefinnande utan också för mental stimulans. Genom att skapa en balanserad livsstil för hundarna kan man minska risken för skador och sjukdomar.

Handboken innehåller även information om vanliga sjukdomar och skador, samt hur man kan hantera akuta situationer. Det är avgörande att ha kunskap om hur man identifierar tecken på sjukdom, skador och förgiftningar, samt att veta när man ska söka veterinärvård. Genom att utrusta sig med denna kunskap kan vårdare av Försvarmaktens hundar bidra till ett längre och hälsosammare liv för sina fyrbenta kollegor.

Läsanvisning

Hundar, precis som människor, råkar ut för olika sjukdomar och skador under sin livstid.

Genom regelbunden friskvård kan lidande hos hunden förebyggas. Därför är det viktigt att känna till hur hundens kropp fungerar, hur den hanteras och undersöks på ett systematiskt sätt samt ha kännedom om de vanligaste sjukdomarna. Då är man rätt förberedd och har förmågan att agera korrekt när hunden drabbas av sjukdom.

I den här handboken är det meningen att du som hanterar Försvarsmaktshund ska kunna hitta användbar information kring skötsel, förebyggande friskvård och sjukvård. Boken riktar sig till dig som har en fodervårdsvalp, är konsulent, hundförare, dressör, hundtjänstansvarig på förband eller på annat sätt arbetar med Försvarsmaktens tjänstehundar.

Boken kan också användas som kurslitteratur för den hundsjukvårdsutbildning som bedrivs inom Försvarsmakten.

I Reglemente Hundtjänst finns ett kapitel om veterinärtjänst där viktig information finns gällande hälsa hos Försvarsmaktens hundar. Där finns bland annat styrning kring veterinär hänvisning i samband med militära övningar som innefattar tjänstehundar, och styrningar kring förebyggande hundsjukvård som till exempel vaccination av hundar och årliga veterinärundersökningar.

Bilder och illustrationer numreras enligt i vilket kapitel de förekommer och sedan ett löpnummer.

VARNING

Varningar återges med svart text med röd ram.

OBSERVERA

Observation återges med svart text med brandgul ram.

FAKTA

Fakta återges med svart text på grå botten.

Innehållsförteckning

1	När olyckan är framme	13
2	Inför veterinärkontakt	14
3	Anatomi och normalvärden.....	15
4	Kroppstemperatur, puls och andning	18
5	Visitation	21
5.1	Allmänt om visitation.....	21
5.2	Nos.....	24
5.3	Ögon	25
5.4	Öron.....	26
5.5	Mun och tänder.....	27
5.6	Hud och päls.....	29
5.7	Benen.....	30
5.8	Klor.....	37
5.9	Hull och allmäntillstånd.....	38
5.10	Kroppstemperatur.....	39
6	Att ge mediciner	41
6.1	Hur man ger hunden ögondroppar.....	41
6.2	Örondroppar/öronrengöring.....	42
6.3	Oral medicingiva	44
7	Fysisk träning och BRAK för hundar	46
7.1	Allmänt om fysisk träning.....	46
7.2	Bakgrund.....	46
7.3	BRAK för hundar	48
8	Sjukdomar och skador.....	49
9	Förgiftningar	50
9.1	Allmänt om förgiftningar.....	50
9.1.1	Exempel på vanliga förgiftningar	51
10	Akuta åkommor.....	55
10.1	Anaplasmos.....	55
10.2	Blödning	55
10.3	Andningshinder (Sätta i halsen)	57
10.4	Ihållande kräkning.....	58
10.5	Ormbett.....	60
10.6	Värmeslag (hypertermi)	60
10.7	Nedkylning (hypotermi).....	62
10.8	Kramper	63
11	Huden	64

11.1	Hudens funktion och omvårdnad.....	64
11.2	Fukteksem (Hot spot)	65
11.3	Svinkoppor (impetigo)	66
11.4	Klåda	68
11.5	Ohyra (utvärtes parasiter).....	68
11.6	Tassar.....	69
11.6.1	Spruckna trampdynor.....	69
11.6.2	Tasseksem	70
11.6.3	Furunkulos	71
11.7	Öron	71
11.8	Allergisk dermatit (födoämnesallergi och/eller atopisk dermatit)	72
11.9	Histiocytom (bindvävsknuta).....	73
11.10	Calcinosis cutis	73
12	Luftvägar.....	74
12.1	Kennelhosta	74
12.1.1	Vaccination	75
12.2	Lunginflammation	76
12.3	Lungmask.....	76
13	Mag- och tarmkanalen.....	77
13.1	Diarré, lös avföring, mag- och tarmkatarr.....	77
13.1.1	Vätskebehov.....	78
13.1.2	Skonkost.....	79
13.1.3	Riktlinjer skonkost för valp vid akut magsjuka.....	79
13.1.4	Riktlinjer skonkost vuxen hund	80
13.2	Inälvparasiter.....	81
13.2.1	Koccidier/ Isospora.....	81
13.2.2	Giardia	82
13.3	Magkatarr (gastrit).....	82
13.4	Främmande föremål.....	83
13.5	Magomvridning	84
13.5.1	Förebyggande	85
13.6	Analsocksinflammation.....	86
13.6.1	Egenvård	86
13.7	Åksjuka.....	88
14	Rörelseorganet.....	89
14.1	Hälta.....	89
14.1.1	Den unga hundens tillväxthälta	90
14.2	Klobrott	93
14.3	Panosteit (växtvärk)	93
14.4	Höft- och armbågsledsdysplasi HD ED//AD.....	93
14.5	Övergångskotor.....	94

14.6	L7/S1-syndromet.....	95
14.7	Osteokondros	96
15	Urin- och könsorgan.....	97
15.1	Könsmognad.....	97
15.1.1	Tik	97
15.1.2	Hanhund.....	97
15.2	Förhudskatarr.....	97
15.3	Prostatabelymmer.....	99
15.4	Blåskatarr – urinvägsinflammation.....	100
15.5	Normala l�p.....	100
15.6	Slidkatarr (vaginit) Vaginit/slidkatarr.....	101
15.7	Livmoderinflammation	101
15.8	Skendräktighet.....	103
15.8.1	Kastrering.....	103
16	�vrigt	104
16.1	S�r.....	104
16.2	Tänder.....	106
16.3	�gon	108
16.3.1	Skador på hornhinnan.....	110
16.3.2	Stopp i t�rkanalerna	111
16.3.3	Entropion, ektropion och felv�xande hårstrån.....	111
16.3.4	ögoninflammation	111
16.3.5	Pannus.....	111
16.4	Vaccinationer	112
16.5	Fästingprofylax	113
16.5.1	Receptbelagda tabletter - Nexgard, Simparica, Bravecto	113
16.5.2	Receptbelagd injektion - Bravecto.....	113
16.5.3	Receptfri tablett - Frontpro.....	114
16.5.4	Receptfri l�sning, Spot-On - Frontline, Frontect	114
16.5.5	Receptfritt halsband – Scalibor, Seresto	114
16.5.6	Receptfri spray - Centaura.....	115
16.6	Utlandsresor	115
16.6.1	Leptospiros.....	117
16.6.2	Rabies	117
16.6.3	Sverige – Norge.....	117
16.6.4	Sverige – EU.....	118
16.6.5	Sverige – icke EU	118
	Redaktionell information	120
	Bildförteckning.....	121
	Källförteckning	122

1 När olyckan är framme

När något händer din Försvarsmaktshund och den bedöms behöva veterinärvård, är det viktigt att du redan i förväg känner till de informationsvägar som du har utifrån din roll (fodervärd, anställd eller liknande).

Inom Försvarsmakten ska allt som sker fångas upp linjevägen, och inom varje organisation ska det finnas rutiner kring vem som ska kontaktas när det händer något med en Försvarsmaktshund. Om du känner dig osäker på vilka rutiner som gäller för dig, är första steget att vända dig till närmaste chef eller kontaktperson inom Försvarsmakten för information.

Fodervärddar kontaktar alltid Regional Ansvarig Konsulent (RAK) när det gäller medicinska problem, oavsett om de är akuta eller inte.

Vid mycket akuta eller allvarliga sjukdomstillstånd ska hunden omedelbart tas till veterinär för bedömning och vård.

I de fall som inte är uppenbart livshotande eller akuta ska rådgivning sökas hos närmaste chef/kontaktperson och först därefter ska eventuellt veterinären vid Försvarsmaktens hundtjänstenhet kontaktas. På det sättet kan onödiga veterinärbesök undvikas.

VARNING

Var noggrann med dosering av läkemedel och följ alltid veterinärs anvisningar.

Doseringen kan vara olika för olika hundar och för olika åkommor.

Använd aldrig överblivna läkemedel eller lånade läkemedel, och fråga alltid en veterinär om råd. En felaktig behandling kan i värsta fall få allvarliga negativa konsekvenser.

Tänk på att många läkemedel för hund och katt är smaksatta som godis och därmed begärliga. Förvara mediciner oåtkomligt för hundar. Mediciner som blivit över efter behandling ska ej spolas ut i avlopp eller läggas i soporna, utan dessa lämnas in till närmaste apotek för särskild destruktions.

2 Inför veterinärkontakt

När du kontaktar en veterinär, oavsett om det är en veterinär inom eller utanför Försvarsmakten, eller en Regional Ansvarig Konsulent (RAK) om du är fodervärd, bör du vara beredd att lämna uppgifter om:

- hundens ras, ålder och kön
- vilka symptom som uppstått och när, samt hur de utvecklats
- allmäntillstånd, beteende (slö, normal, orolig etc.)
- pälsstatus
- kroppstemperatur
- andning (normal/onormal)
- aptit
- törst/vattenkonsumtion
- avföring (normal, lös, hård, blodig, eller om hunden har svårt att bajsas)
- urin (normal, blodig, kissar ofta eller har svårt att kissa)
- tandstatus/munhålestatus
- dålig lukt från munhåla, öron eller andra områden
- eventuell medicinering
- om hunden har varit utomlands
- om hunden har ätit något olämpligt?

3 Anatomi och normalvärden

Hunden härstammar från vargen, och har varit i människans tjänst i över 20 000 år.

Hunden har välutvecklade sinnen och både hör, ser och känner lukt betydligt bättre än människan. Jämfört med människans fem miljoner luktceller har hunden 220 miljoner luktceller, vilket möjliggör för hunden att känna och identifiera många olika dofter genom sitt snabba sniffande. Tack vare sitt utomordentliga luktsinne har hunden fått en prestigefylld plats som sensor inom både Försvarmakten, polisen och många andra verksamheter.

Det finns några avgörande skillnader mellan hund och människa som spelar roll när vi ska diagnostisera och vårda våra hundar. En av dessa är att hundar går på fyra tassar och rör sig snabbt i tuff terräng, ofta utan yttre skyddsutrustning. De är också pälsbeklädda, vilket försvårar upptäckt av hudrelaterade problem och skador. De är ofta väldigt tåliga och vill inte visa sig svaga, och de kan inte heller prata, vilket medför andra sätt att kommunicera att något gör ont eller att de inte mår bra.

Det finns standarder när det kommer till anatomi och normalvärden, men man behöver ha i åtanke att varje individ är unik. Det är upp till dig som lever med, tränar och kanske också arbetar med hunden att lära dig just din hunds normaltillstånd. Hur den rör sig, hur den betar sig, dess vilopuls och hur pulsen förändras efter fysisk aktivitet, dess normala kroppstemperatur, aptit, törst, urinering, avföring, aktivitet etc. Listan kan göras lång och man måste inte ha siffror på allt, men en medveten uppmärksamhet kring hundens dagliga välbefinnande bör man ha.

Det finns otroligt mycket information att inhämta från din hund som berättar för dig hur den mår. Den här informationsinhämtningen börjar när du och din hund går upp på morgonen, och slutar när ni går och lägger er på kvällen. Därtill finns den dagliga och särskilda visitationen, som syftar till att fånga upp sådana avvikelser som man inte kan upptäcka enbart genom att observera hunden, utan som kräver att man klämmer, känner och luktar. Läs mer om detta under rubriken **Visitation**.

HANDBOK

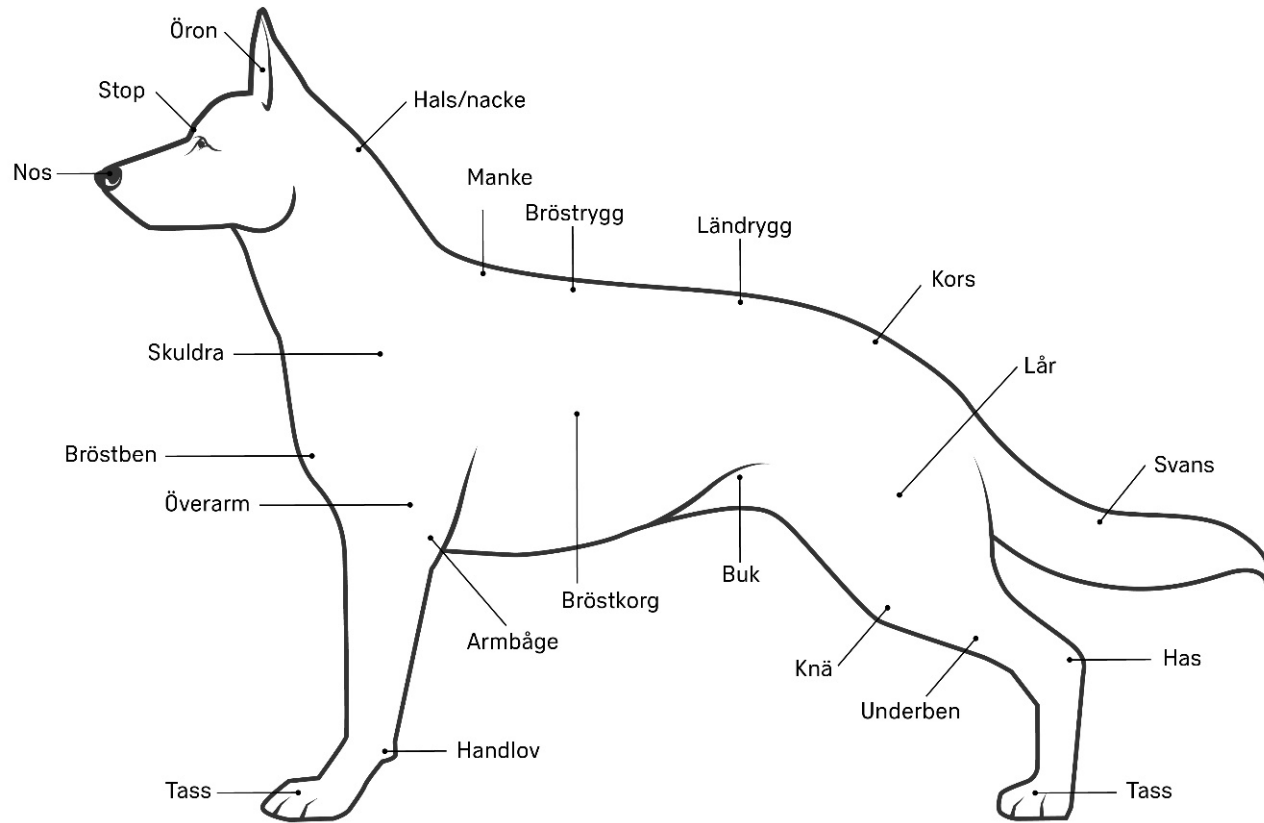

Bild 3.1 Hundens yttre anatomi

HANDBOK

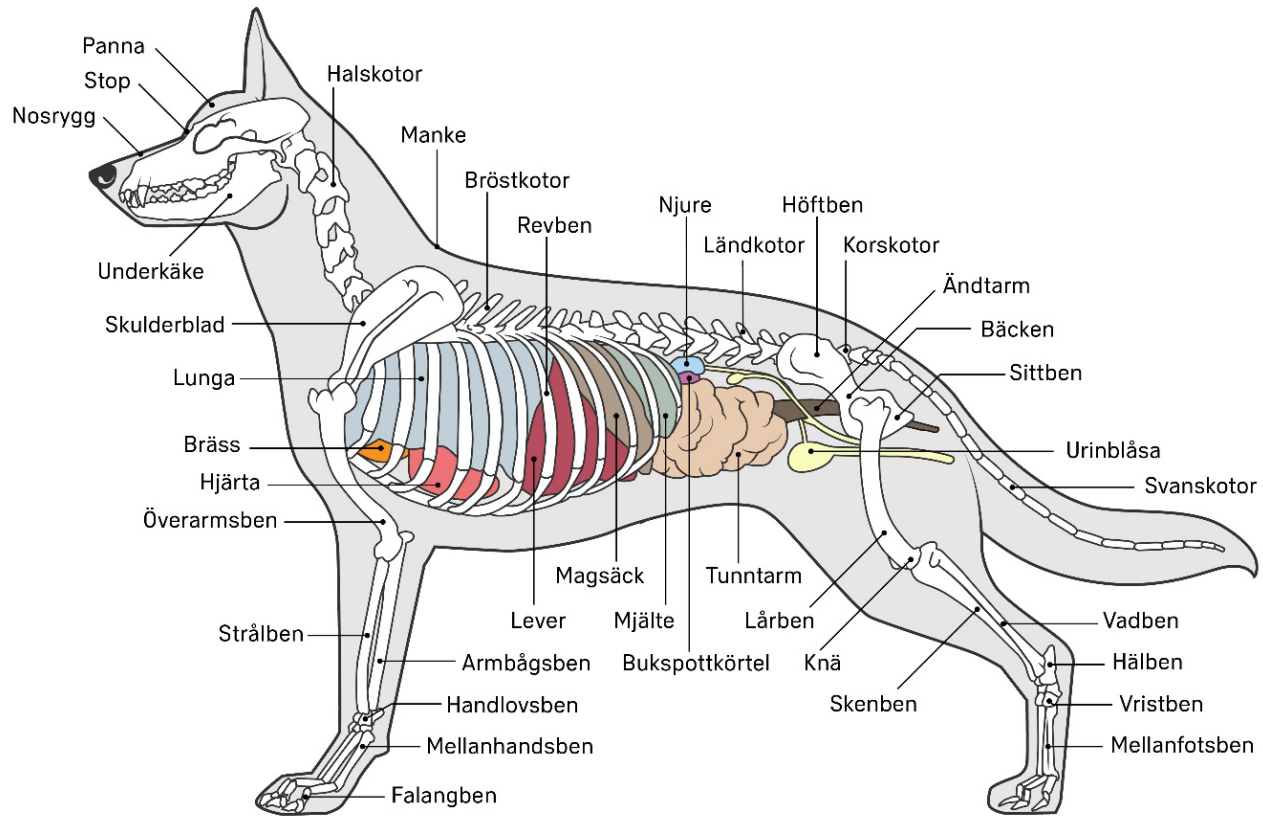

Bild 3.2 Hundens inre anatomi

4 Kroppstemperatur, puls och andning

Normalvärden, ”vitala parametrar”

Hundens vitala parametrar ger dig i huvudsak information om hundens vätskestatus, cirkulation och syresättning. Med lite djupare kunskap finns det ytterligare information att hämta, men det mest grundläggande är att känna till hur man mäter dessa parametrar och när man ska reagera på avvikelser och kontakta veterinär.

Vilopuls: Vilopulsen ska vara 50-80 slag per minut (högre för valpar), och mäts på insidan av låret alternativt vid bröstkorgen.

Bild 4.1 Pulstagning lårets insida

Bild 4.2 Pulstagning bröstorg

Känn efter puls på lårets insida (bild 4.1), femoralartären går från ljumsken ner mot benet/tassen.

Känn efter hjärtstötten på bröstkorgen (bild 4.2). Hjärtats placering kan mättas ut genom att böja upp frambenet lätt, där armbågen hamnar på bröstkorgen stämmer då rätt väl överens med hjärtats placering.

Hundens puls kan variera stort beroende på ras, ålder, fysisk kondition, aktivitetsnivå, förväntan, stress med mera. Därför kan det vara bra att mäta hundens puls vid några olika tillfällen för att se dessa normala variationer. Observera att hundens puls normalt är mer oregelbunden än människans, eftersom den varierar med andningen.

Andningsfrekvens: Andningsfrekvensen ska vara 10-30 andetag per minut, och mäts på hunden i vila genom att man tittar på bukens rörelser, precis bakom bröstkorgen.

Normal andning ska vara tyst och obesvärad.

När hunden blir varm, svalkar den sig genom att hässa. Hässning påverkar möjligheterna att bedöma hundens andningsfrekvens, till exempel i samband med aktivitet. Läs mer om detta under rubriken Överhettning. En hund som har besvär med andningen kan få både påverkad andningsfrekvens och andningstyp, och i vissa fall kan man höra avvikande ljud från luftvägarna. Hundar som har svårt att få luft vill oftast inte lägga sig ned, och placerar frambenen brett och huvudet lågt.

Slemhinnefärg: Slemhinnefärgen ska vara rosa, och undersöks på tandköttet eller insidan av läppen.

Avvikande är om tandköttet är blekare än normalt och går mot grått eller vitt, om det är blåaktigt eller gulaktigt eller mer rött än normalt.

Många hundar har svart- eller brunpigmenterade slemhinnor i munnen, vilket försvårar bedömning av slemhinnefärg. Man kan behöva leta lite för att hitta en opigmenterad fläck att bedöma. Du kan alltså inte bedöma slemhinnefärg där det är pigment. Ett alternativ vid pigmenterade slemhinnor i munnen är att försiktigt titta på insidan av det nedre ögonlocket, där är i regel slemhinnan opigmenterad.

Kapillär återfyllnadstid: Kapillär återfyllnadstid ska vara 1-2 sekunder, och undersöks på tandköttet eller insidan av läppen genom att man trycker ett finger mot tandköttet så att blodet försvinner, sedan räknar sekunder när man släpper trycket och låter blodet (färgen) komma tillbaka.

VARNING

En tydligt förlängd kapillär återfyllnadstid (över 3-4 sekunder) tillsammans med andra symptom eller händelse som till exempel trauma kräver omedelbar veterinärvård.

Kroppstemperatur: Hundens normala kroppstemperatur är 38-39°C och mäts med termometer i ändtarmen.

Normalvärden

Andningsfrekvens	Temperatur	Puls
10-30 andetag/minut	38-39 grader	50-80 slag/minut

5 Visitation

5.1 Allmänt om visitation

TIPS

Vänj den lilla valpen, redan från 8 veckors ålder, vid att bli hanterad och samarbetsvillig för undersökning och vård. Att bli fasthållen och hanterad ska vara den bästa stunden på dagen!

Titta i öron och tassar, titta på tänderna och känn igenom hela hundens kropp ofta. På det sättet underlättar man hanteringen i en eventuell vårdssituation, och ökar också möjligheten att själv upptäcka även små avvikelser i god tid. Det är alltid lättare att behandla på ett tidigt stadium än utifrån de följder som kan uppstå när åkomman har varit obehandlad en längre tid.

OBSERVERA

Det är mer behagligt för hunden att vara trygg i att bli fasthållen än att behöva få en lugnande spruta för enklare undersökningar hos veterinär.

Bild 5.1 Hantering valp

Bild 5.2 Hantering/visitation valp

Att gå igenom sin hund ”från nos till svans” regelbundet är ett enkelt sätt att tidigt upptäcka förändringar hos hunden. Inom Försvarsmakten tillämpar vi daglig och särskild tillsyn där syftet är att upptäcka avvikelser genom en daglig visitation och en mer grundlig visitation en gång i veckan.

En hund som har ont kan visa det på flera olika sätt, till exempel genom att gny eller pipa till, slicka på ett ställe eller undvika belastning. En del hundar visar inget eller väldigt lite trots att de har ont, vilket man bör vara uppmärksam på.

I hundens friskvård ingår också att hålla den i rätt vikt och att ge den regelbunden motion.

OBSERVERA

En hund ska ha kännbara revben och en tydlig midja. Övervikt bidrar till ökad risk för flertalet åkommor och påverkar även hundens hållbarhet och prestation negativt.

5.2 Nos

Nosen hos en vaken hund brukar vara fuktig och lite sval. Om det är varmt väder eller om hunden nyss har vaknat kan nosen vara varm och torr. En torr, varm nos betyder alltså ***inte*** att hunden har feber eller är sjuk.

Bild 5.3 Frisk nos

5.3 Ögon

Hundens ögon ska vara klara och blanka. Lite torkat, grått sekret i ögonvrån när hunden vaknar är normalt så länge ögat i övrigt inte är rött eller irriterat. Hundars ögon är känsliga, och om hunden kniper med ögat eller om ögat ser irriterat ut ska hunden till veterinär.

Bild 5.4 Friska ögon

Bild 5.5 Visitation/kontroll ögon

5.4 Öron

Ett friskt öra luktar inte och har en jämn, ljusrosa färg. Lite brunt sekret/öronvax i örat kan förekomma, särskilt under valpens tandväxling. Om örat behöver rengöras används i första hand Otoclean. Fyll örat och hörselgången med Otoclean, gärna när hunden ligger på sidan. Massera ner rengöringsmedlet i hörselgången och torka sedan ur med kompresser. Använd inte bomull eller tops i öronen.

Bild 5.6 Visitation/kontroll öron

5.5 Mun och tänder

Munslemhinnans färg kontrolleras genom att man lyfter på hundens överläpp och tittar på läppens insida.

En frisk slemhinna är ljus rosa. Många schäfrar har dock mer eller mindre pigment på slemhinnorna, vilket gör dem grå-, brun- eller svartfläckiga.

Titta regelbundet på din hund så att du vet hur just din hund ser ut när den är frisk. Var särskilt noga med att kolla tänderna på valpen under tandväxlingen.

Bild 5.7-8 Visitation/kontroll mun, tänder och bett

Bild 5.9-10 Visitation/kontroll mun, tänder och bett

Valpen har 28 valptänder. Från ungefär tio veckors ålder fram till åtta månaders ålder byter valpen tänder för att som vuxen ha 42 tänder. Mjölktänderna, i synnerhet hörntänderna, är sköra, vilket gör att de lätt bryts av vid intensiv kampek. En fraktur på en tand måste ofta opereras bort, och hunden måste då sövas.

Ben är bra för att uppfylla hundens tuggbehov, men på grund av den stora risken för tandfraktur är det inte rekommenderat att ge hårda mörghben till Försvarsmaktens hundar. Oxhudsben är tillåtet, liksom syntetiska ben som fylls med mat. Dessa kan även ges frusna för att räcka längre.

5.6 Hud och päls

För att undersöka hundens hud börjar man enklast bak vid hundens svans och stryker pälsen mothårs.

Huden skall vara ren, slät och fri från mjäll, hudutslag och fläckvisa rodnader. Glöm inte att titta mellan hundens tår och i ljumskar och armveck.

Tramptdynorna har grövre och hårdare hud än resten av kroppen, och denna hud kan ha små linjer och ”fårör”, som dock inte ska förväxlas med djupare självsprickor.

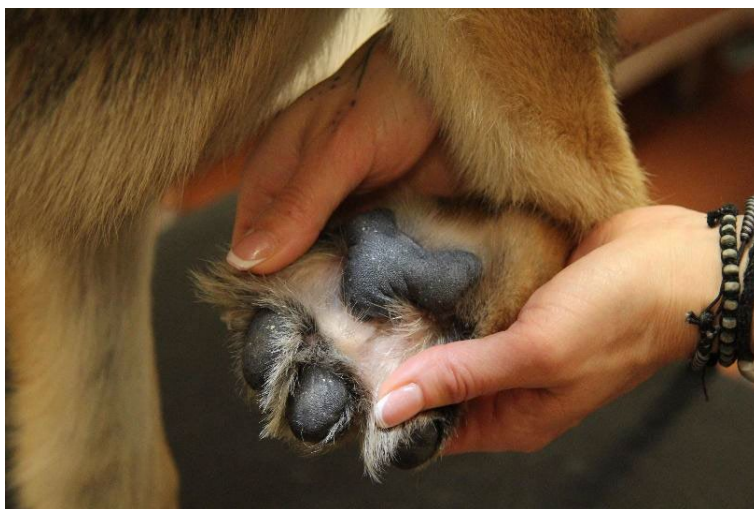

Bild 5.11 Visitation/kontroll tass

Hundens päls speglar hundens hälsa. Pälsens längd och kvalitet varierar från hund till hund, men gemensamt för alla är att pälsen ska vara fri från tovor och inte vara extremt smutsig, fet eller illaluktande. Om hunden blivit smutsig bör den tvättas med ett mildt schampo anpassat för hundar.

5.7 Benen

Känn igenom alla ben från bog/höft ned till tassens. Böj och sträck i lederna och känn efter förändringar i musklerna och observera/notera hur hunden reagerar på manipulationen.

Bild 5.12 Visitation/kontroll ben

Bild 5.13 Visitation/kontroll ben

Bild 5.14 Visitation/kontroll ben

Bild 5.15-16 Visitation/kontroll ben

Bild 5.17-18 Visitation/kontroll ben

Bild 5.19-20 Visitation/kontroll ben

Bild 5.21-22 Visitation/kontroll ben

Bild 5.23 Visitation/kontroll ben

Titta även på när hunden rör sig och observera eventuella förändringar i rörelsemönstret.

För att kunna se en eventuell hälta måste hunden gå/skrida eller trampa på jämnt halkfritt underlag. En hälta kan ses som att hunden rör sig osymmetriskt, och ofta nickar den till med huvudet regelbundet när den skridtar eller trampa. Skridt är när hunden går långsamt, medan trampa är när den joggar.

5.8 Klor

Vänj valpen tidigt vid att hanteras och vid att acceptera kloklippning. Klor bör hållas rimligt korta för att minska risken för skador på klokapseln och klokapselbrott.

Bild 5.24 Kloklippning valp

Om du har frågor kring kloklippning eller behöver hjälp med att veta hur mycket som ska klippas, tala med din konsulent/hundtjänstledare.

5.9 Hull och allmäntillstånd

Känn med handen över hundens revben. Revbenen ska kännas men inte synas. Hunden ska ha en tydlig midja.

Bild 5.25 Visitation/kontroll allmäntillstånd

Bild 5.26 Kontroll/visitation hull med markerad midja

Unghundar kan under vissa perioder se lite höga och rangliga ut. Prata med din konsulent/hundtjänstledare om du undrar över din hunds hull. När valpen växer som snabbast, mellan 3 och 8 månaders ålder, är det bättre att vara lite för tunn än att ha för mycket hull.

Lär dig hur just din hund är i vardagen. Aktivitetsnivå, matlust, avförings- och urineringsrutiner med mera kan ge indikationer om hunden är eller håller på att bli sjuk, eller har nedsatt allmäntillstånd.

5.10 Kroppstemperatur

En frisk hunds temperatur ligger vanligen mellan 38 och 39 grader. Temperaturen tas med en termometer i hundens ändtarm. Använd med fördel lite glidmedel eller vaselin för att underlätta införandet. För in termometern minst 2 cm, gärna 3-5 cm på en vuxen hund. Tips: släpp svansen när du har fört in termometern så tolererar hunden tempen utan problem.

Det är viktigt att vid något tillfälle ta tempen på hunden när den är frisk för att veta normaltemperaturen.

Bild 5.27 Temptagning

6 Att ge mediciner

6.1 Hur man ger hunden ögondroppar

Tvätta händerna och håll din ena hand under hundens käke.

Med tummen drar du försiktigt ned det nedre ögonlocket så att det bildas en liten ficka. Med andra handen droppar du ned dropparna i fickan. Den hand som hanterar ögondropparna ska ha stöd mot hundens huvud så att handen rör sig tillsammans med huvudet och man undviker att skada ögat om hunden har svårt att vara stilla eller rycker till.

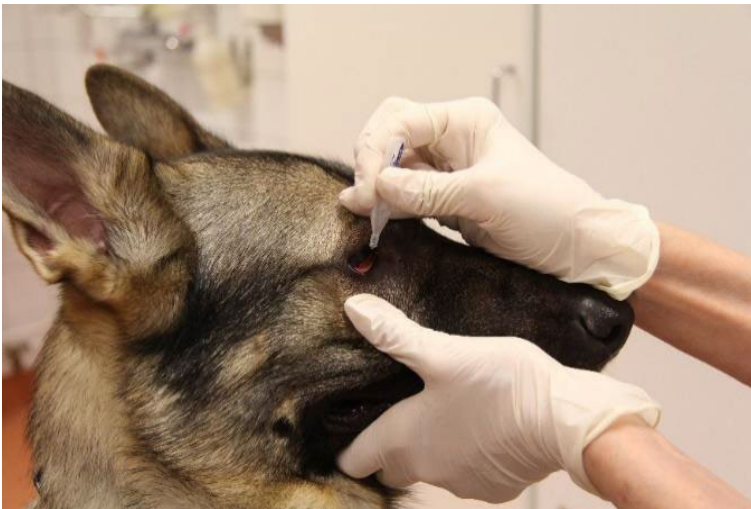

Bild 6.1 Giva ögondroppar

6.2 Örondroppar/öronrengöring

Hundens yttre öra är en tratt med en 90 graders vinkel där hörselgången går in mot skallen till mellanörat.

För att administrera öronbehandling på rätt sätt behöver hundens huvud hållas rakt och öronlappen vikas upp, så att dropparna kan rinna ned i örat och komma åt hela hörselgången. Efter administreringen viks öronlappen ned och örat med hörselgången masseras i ungefär en minut för att medicinen ska fördelas i hela örat. Därefter kan hunden få skaka på huvudet.

Vid öronrengöring där en lite större mängd vätska används i örat, är det klokt att torka ur örat med bomull efter massage för att få bort en del överskottsvätska innan hunden skakar på huvudet.

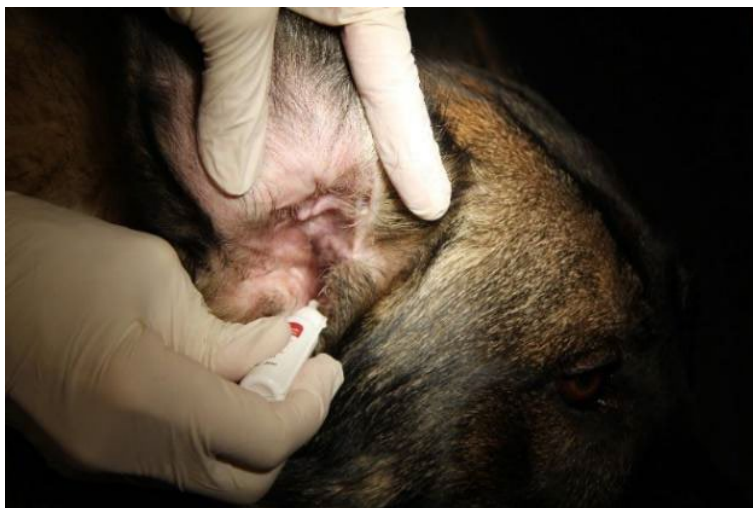

Bild 6.2 Giva örondroppar

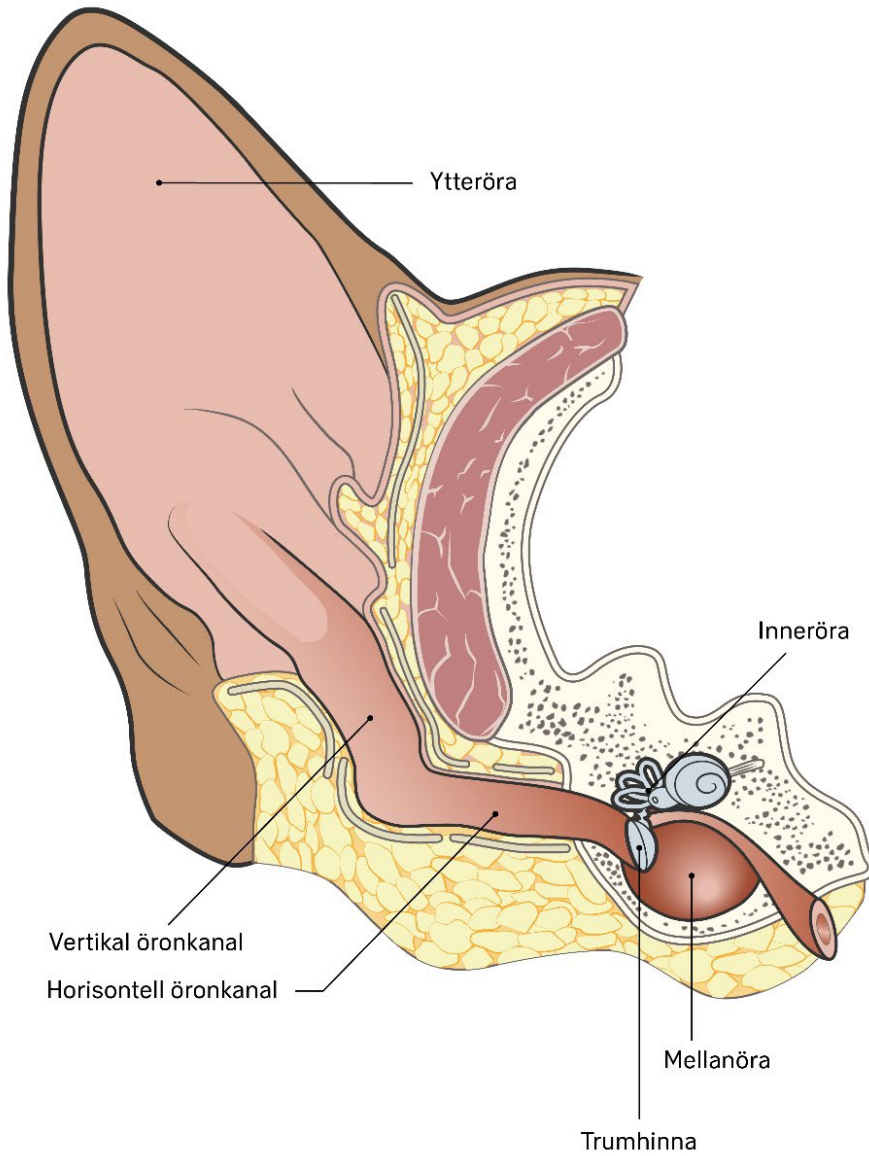

Bild 6.3 Anatomi inneröra

6.3 Oral medicingiva

Med en oral giva menas att hunden ska svälja läkemedlet så att detta kan tas upp via mag- och tarmkanalen.

Det kan finnas många anledningar till att man behöver ge hunden mediciner via munnen, och det vanligaste sättet att göra det är med tabletter och orala lösningar. Ibland finns det smaksatta varianter, ibland inte. För att underlätta oral medicingiva kan du tänka på följande:

- Kontrollera om medicinen får ges med mat (olika för olika läkemedel). I så fall kan du gömma medicinen i en god matbit, till exempel en smörklick, köttbulle, ostskiva, skinkbit eller leverpastej. Var noga med att hunden får i sig tabletten så att den inte spottar ut den via mungipan.
- Stoppa tabletter (som inte ges med mat) så långt bak i svalget som möjligt, håll igen hundens mun och stryk över svalget för att utlösa sväljreflexen.

Bild 6.4 Oral giva tablett

- Orala lösningar kan ges med spruta som stoppas in via mungipan och töms på den bakre delen av tungan så att hunden sväljer.

Bild 6.5 Giva oral lösning med spruta

7 Fysisk träning och BRAK¹ för hundar

7.1 Allmänt om fysisk träning

Principerna kring träning och fysisk aktivitet är samma för våra hundar som för oss människor. Ju mer vältränade vi är och ju bättre kondition vi har desto mindre är risken för skador och sjukdomar. Vi människor har ofta friskvårdsbidrag genom vår arbetsplats med anledning av bakomliggande studier som visar på positiva effekter, och vi kan tänka på samma sätt när det gäller friskvård och våra tjänstehundar.

7.2 Bakgrund

Belastning och rörelse är en förutsättning för att nervsystem, skelett och muskler ska utvecklas normalt hos valpen och klara de påfrestningar som hundarna utsätts för under livet. Ju mer belastning vävnaderna utsätts för (utan att skadas) desto starkare och uthålligare blir de. En skada har däremot motsatt effekt eftersom den ofta kräver en tids vila. Längden på vilan, och hur snabbt rehab kan påbörjas, avgör hur mycket vävnaderna försvagas. Med hjälp av fysträning kan vi skapa starka och uthålliga hundar som är mindre benägna att skada sig, och med rehab kan vi återuppbygga formen efter en längre tids vila eller skada.

Den fysiska aktiviteten är minst lika viktig för valpar och unghundar som för vuxna hundar. Hundarna ska röra på sig mycket varje dag, på sina villkor, det vill säga själva ha möjlighet att reglera aktivitetsnivå och vila. I praktiken innebär det att man kan gå obegränsat med promenader så länge som valpen själv har möjlighet att reglera hastighet och aktivitet avbryts om valpen verkar trött. Ha gärna ha valpen lös där det är möjligt, lekintervallekar med valpen, men vänta med kopplade löp- och cykelturer tills hunden är omkring 7-12 månader gammal. När man börjar med löpning och cykling gör man det gradvis med ett par kortare sträckor i veckan till att börja med, för att sedan successivt öka längden.

För att minska skaderisken samt förbättra återhämtningen ska upp- och nedvarvning ska alltid genomföras vid fysisk träning av hund. Detta görs genom att gå en rask promenad med hunden i koppel under 10-15 minuter,

¹ Träning för stärkande av ffa buk, rygg, armar och knän.

före och efter aktivitet. Finns det ej möjlighet att gå en promenad kan övningar från BRAK hund göras mer stationärt.

Med vissa individer, till exempel hundar som har en mycket hög energinivå, behöver vi ta ett större ansvar för att reglera hundens aktivitet genom att vara extra noga med kontrollerad uppvärmning och nedvarvning. Det är också viktigt att inte låta en hund som har dålig kroppskontroll springa lös alltför ofta utan i stället planera in mer kontrollerade former av motion, som till exempel koppelpromenader i råterräng.

Råterrängspromenader är en motionsform som både är säker och effektivt tränar och utvecklar hundens kropp i alla åldrar. Det är en helt vanlig koppelpromenad som genomförs i skog och mark i stället för på stigar och vägar. Den typen av motion bör utgöra grunden i hundens träning. Därutöver är en variation av fysiska aktiviteter på olika intensitetsnivåer och olika underlag att rekommendera, liksom att ha en god balans mellan fysisk aktivitet och vila och återhämtning.

När hunden har blivit ett år har den vanligtvis nått full mankhöjd.. Hunden fortsätter att utveckla sin muskelmassa och når sin fulla storlek vid ca 2 års ålder, men det kan variera mellan individer. Mental mognad sker långsammare. För fullvuxen hund gäller: Ju mer rörelse desto bättre. Hunden är en atlet, gjord för att vandra långa sträckor (2-3 mil per dag i råterräng) och förutsatt att den har byggt upp sin muskulatur och kondition successivt är det vi människor som begränsar den. Behovet av att röra sig är grundläggande och kan inte ersättas av något annat. Tänk dock på att farten dödar, det vill säga, skaderisken är större när hunden rör sig i hög hastighet.

Att variera underlag och aktivitet är viktigt och skadeförebyggande.

Tabell med riktlinjer för lämplig motion vid olika åldrar:

Hundens ålder	Mängd	Förslag på aktivitet	Kommentar
8-12 veckor	10-20 min, flera gånger dagligen	Sociala lekar. Använd naturen för att klättra, balansera, träna kropps-kontroll.	Allra viktigast i den här perioden är att lära sig att samspela med andra människor i olika åldrar och andra djur i olika miljöer. Lek med kompisar i samma viktklass/ålder.

3-4 mån	20-60 min, 2-4 gånger dagligen .	Upptäcktsfärder och promenader.	Valpen är nu mer självständig och vidlyftig men extremt lättlärd.
5-6 mån	20-60 min, 2-4 gånger dagligen .	Vistas mycket i råterräng. Jogging, lättare cykeltur eller skidtur.	Fortsatt inställd på lärande.
7-12 mån	20-60 min, 2-4 gånger dagligen .	Följa med på springtur, cykling, skidåkning.	Stort rörelsebehov, gärna långa promenader i skog och mark.

7.3 BRAK för hundar

”BRAK Hund” är ett träningsprogram framtaget för arbetande hundar och rekommenderas som komplement till daglig motion och konditionsträning. BRAK kan användas från valpstadiet ända tills hunden är en färdig tjänstehund. Övningarna bygger på ett träningsprogram som kallas Fit to Work Program² och är framtaget vid University of Pennsylvania. Övningarna är relativt enkla, men effektiva, och bygger hundens styrka och hållbarhet från grunden med låg risk för skador och överansträngning. Programmet består av ett antal olika övningar och finns tillgängligt på Försvarsmaktens läroportal. Rekommendationen är att man jobbar minst 15 minuter tre gånger i veckan med dessa övningar, och det viktigaste är att hunden genomför övningarna korrekt och kontrollerat, inte att man snabbt kommer till den svåraste nivån. Vid träning av valpar ska fokus ligga på inläring av rätt teknik i övningarna. I samband med skador och rehab bör man konsultera veterinär kring om och vilka övningar man kan göra.

² B D Farr, M T Ramos and C M, Otto The Penn Vet Working Dog Center Fit to Work Program: A formalized Method for Assessing and Developing Foundational Canine Physical Fitness, Frontiers in Veterinary Science (2020)

8 Sjukdomar och skador

Några faror att tänka på:

Sommartid

- Lämna aldrig din hund i bilen under varma soliga dagar.
- Se upp för huggormar, getingar och paddor (vissa paddor är giftiga och kan orsaka kraftig salivering).
- Låt inte hunden bada/dricka i sjö under algblooming.
- Undvik att utsätta hunden för onödiga risker. Till exempel kan det runt gamla byggnader och ladugårdar finnas skadliga föremål på marken, som glasskärvor, kemikalier med mera.
- Undvik stillastående drickskällor utomhus, till exempel diken.
- Undvik även diken med rinnande vatten vid aktivt jordbruk eftersom de kan innehålla bekämpningsmedel.
- Använd fästingprofylax för att undvika fästingrelaterade sjukdomar.

Vintertid

- Se upp för svaga isar.
- Flertalet julblommor är giftiga, bland andra hyacinter, amaryllis och julstjärnor.
- Fet julmat är inte bra för hundar, och intag kan leda till större besvär än en viktuppgång, som till exempel akut bukspottkörtelinflammation.
- Choklad, nötter, russin eller liknande ska inte vara åtkomliga för hunden då dessa kan ge förgiftning, mag-tarmstörningar och även fastna i halsen.
- Talgbollar för småfåglar ska hängas och förvaras utom räckhåll för hundar.
- Om du har levande ljus inne, tänk på brandrisken! Enhund kan av misstag välta ett ljus.
- Marschaller utomhus kan ge kraftiga brännskador på en hund.

9 Förgiftningar

9.1 Allmänt om förgiftningar

Vid misstanke om att hunden har ätit något olämpligt ska du genast kontakta veterinär. Många gånger kan man ge hunden ett läkemedel som gör att hunden kräks och tömmer magsäcken. Om det har gått längre tid (mer än 2-6 timmar) sedan hunden åt något olämpligt minskar möjligheten att hunden kan kräkas upp det olämpliga då maginnehållet kan ha hunnit passera ner till tarmen. Om man är osäker kan det vara bättre att hunden kräks en gång för mycket än en gång för lite. Låt undersökande veterinär avgöra.

Om hunden har ätit något som kan vara vasst eller frätande undviker man att ge kräkmedel eftersom matstrupen är känsligare än tarmen. Frätande ämnen vill man hellre ”späda ut” genom att ge skonsam flytande mat och dryck. Vassa föremål kan lindas in genom att man ger hunden sparris att äta.

En milliliter paraffinolja per kilo kroppsvikt stimulerar hundens tarmmotorik och underlättar tarmpassagen. Vanlig matolja fungerar inte på samma sätt.

Mängden giftigt eller olämpligt ämne som hunden har fått i sig är avgörande för om hunden behöver veterinärvård. Fotografera gärna förpackningen och ta med den eller bilden till veterinären.

Medicinskt kol binder toxiner (gifter) och förhindrar därmed upptaget från tarmen vid till exempel intag av läkemedel, svampar eller växtgifter, men det ska inte ges till hunden om den har fått i sig frätande ämnen eller petroleumprodukter.

Tänk på att många läkemedel för hundar och katter är smaksatta som godis och därmed begärliga. Förvara mediciner oåtkomligt för hundar.

Situation	Åtgärd	Kommentar
Små vassa föremål, till exempel trästickor	Ge sparris på burk	Några stycken sparrisar räcker
Frätande ämnen	Späd	Smaksätt vatten, mjölk, mjuk mat/soppa
Svampar, läkemedel, giftiga växter	Medicinskt kol	1-5 g per kg kroppsvikt. Alltid veterinär kontakt innan, ej bra vid alla typer av förgiftningar
Underlätta passage	Paraffinolja	1 ml per kilo kroppsvikt

9.1.1 Exempel på vanliga förgiftningar

Algblomning

Toxin från blommande alger ger leverpåverkan. En hund tål i regel det som den kan få i sig under ett bad om den inte dricker mycket av vattnet med algblomning. Symptom uppkommer 2-48 timmar efter bad. Vanligast är kräkningar, diarré och rörelsestörningar. Hud- och ögonbesvär förekommer också. Bada hunden grundligt för att tvätta bort toxiner från pälsen om du misstänker att den har varit i kontakt med algblomning.

VARNING

Om hunden visar symptom behöver den omedelbart veterinärvård.

Alkohol och deg

Om hunden äter en större mängd deg kan degen jäsa i magen och alkohol bildas. Hunden kan bli vinglig och bete sig berusat. Ibland kan hunden behöva behandling på djursjukhus med tills den nyktrat till.

Avokado

Avokado innehåller ett ämne som heter persin, som kan ge kräkningar och diarré hos hundar. Om man odlar avokado hemma är det störst risk om hunden äter av växtens blad som innehåller hög halt persin.

Choklad och kakao

Choklad och kakao innehåller teobromin, som är giftigt för hundar och kan ge symptom inom 4-24 timmar efter intag. Symptomen är buksmärtor, salivering, rastlöshet, skakningar, törst och hjärklappning. Förgiftningen kan leda till döden.

Teobrominhalten i choklad är högst i mörk choklad med hög andel kakao. Innehållet varierar dock mycket mellan olika chokladsorter. En tumregel är att mer än 20 milligram teobromin per kilo kroppsvikt kan ge förgiftning.

Mörk choklad innehåller 5-15 milligram teobromin per gram choklad. Ljus choklad innehåller ungefär 2 milligram teobromin per gram choklad. Vit choklad innehåller ingen eller mycket små mängder teobromin.

En chokladkaka på 100 gram med 70 % kakao innehåller ungefär 1000 milligram teobromin. En ljus chokladkaka på 100 gram innehåller ungefär 200 milligram teobromin.

En hund som väger 10 kilo kan bli sjuk av 200 milligram teobromin, vilket alltså motsvarar en femtedel av en chokladkaka med 70 % kakao.

Glykol (Ethylenglykol)

Kylarvätska innehåller glykol som smakar sött och kan därför vara intressant för hundar att slicka i sig. Toxisk dos är 1-1,5 milliliter per kilo kroppsvikt. Glykol kan ge allvarliga njurskador.

VARNING

Vid misstanke om att hunden fått i sig glykol ska alltid veterinär uppsökas.

Spolarvätska innehåller propylenglykol som kan ge berusning, men det är inte njurtoxiskt. 20-25 milliliter per kilo kroppsvikt ger kraftiga centralnervösa symptom och kan innebära dödsfall.

Lök/vitlök

Både rå och tillagad lök innehåller alicin, ett ämne som är giftigt för hundar och kan ge blodbrist och leverskador. Känsligheten för alicin kan vara

individuellt, men om en hund som väger 10 kilo får i sig 150 gram rå lök är risken stor för lökförgiftning. En normalstor gul lök väger ca 80-100 gram.

Symptomen på alicinförgiftning är nedsatt aptit, kräkningar och diarré, snabb andning, hjärtklappning och bleka slemhinnor. Tänk på att många charkprodukter innehåller lök.

Råttgift

Råttgift kan ge blödningar i slemhinnor, ögon, avföring, urin och inre organ. Blod kan även ses i avföringen och/eller urinen. Symptomen uppkommer ofta 1-3 dagar efter förtäring och kan bli livshotande. Det är värdefullt att veta vilken typ av råttgift hunden har fått i sig. Fotografera gärna förpackningen och ta med den eller bilden till veterinären.

VARNING

Vid misstanke om att hunden fått i sig råttgift ska alltid veterinär uppsökas.

Salt

Saltförgiftning kan uppstå om hunden till exempel har druckit mycket saltvatten vid bad i havet. Trolldeg är också en risk. Mellan 3-7 gram salt per kilo kroppsvikt kan vara en dödlig dos. Symptomen är kräkningar, diarré, trötthet, stelhet, kramper.

Vindruvor och russin

Man vet idag inte varför vissa hundar kan vara extremt känsliga mot vindruvor, russin och korinter. Det verkar vara mycket individuellt och symptomen kräkningar, diarré och slöhet uppkommer oftast inom sex timmar. Njurskador kan tillståta efter 1-3 dygn. Dödsfall har inträffat.

Xylitol

Xylitol ger en ökad insulinfrisättning hos hundar och kan leda till kraftigt blodtrycksfall. Symptomen är nedsatt allmäntillstånd, kräkningar, skakningar, kramper och även dödsfall.

Xylitol finns i sockerfria tuggummin och godis. Mindre än 0,5 gram xylitol per kilo kroppsvikt ger i regel ingen förgiftning, men observera att godis kan innehålla relativt mycket xylitol, och att 2-4 tuggummin innebär en risk för förgiftning.

Läkemedel

Många läkemedel till människor är skadliga för våra hundar om de av misstag får i sig dessa. Exempel på vanliga förgiftningar är paracetamol, ibuprofen, acetylsalicylsyra och ADHD-medicin. Även mediciner för hund kan orsaka skador om de får i sig den i felaktiga doser, förvara därför alltid läkemedel oåtkomliga för hunden.

10 Akuta åkommor

10.1 Anaplasmos

Anaplasmos är en infektion orsakad av bakterien *Anaplasma phagocytophilum* som sprids via fästingar. Det är en vanligt förekommande sjukdom i de delar av Sverige där fästingar förekommer. Bakterien kan orsaka sjukdom hos hundar, katter och hästar.

I de flesta fall orsakar infektionen inga eller väldigt milda symptom och upptäcks inte, men i vissa fall drabbas hunden av akut sjukdom med feber, nedsatt allmäntillstånd och ibland även tecken på smärta eller ömhet i muskler och leder, vilket kan visa sig som hälta. I dessa fall bör veterinär uppsökas för provtagning och behandling. Dödsfall har inte rapporterats, och behandling syftar främst till att påskynda tillfrisknandet.

Bakterien överförs från en infekterad fästing inom 1-2 dygn från det att fästingen börjat suga blod från hunden. Därefter tar det ungefär 1-2 veckor innan hunden eventuellt visar tecken på sjukdom.

Genom att dagligen ta bort fästingar från hunden och/eller använda fästingprofylax förebygger man anaplasmos och de avbrott i träning och operativ förmåga som sjukdomen innebär. Bakterien kan inte överföras direkt mellan hundar.

10.2 Blödning

Det finns många situationer i vilka hundar riskerar att skada sig. De kan skära upp en tass på något vasst i skogen, skada sig på en pinne eller springa genom ett taggtrådsstängsel. För våra vuxna tjänstehundar föreligger även risk för trauma och skottskada i samband med övningar och operativt arbete.

Om hunden råkar ut för en skada som innebär blödning är det viktigt att snabbt agera för att stoppa blödningen. En schäfer har, beroende på storlek, mellan två och tre liter blod i kroppen. Risken för stora blödningar är störst i armhålor och ljumskar, på låren och runt halsen.

Den första och viktigaste åtgärden när hunden blir skadad, är att beakta sin egen säkerhet. När hunden har ont kan den reagera annorlunda än annars och varken du eller hunden blir hjälpt om du blir biten eller skadad. Se därför

alltid till att hundens nos är säkrad innan du börjar behandla skadan. En provisorisk nossäkring kan göras med hjälp av kopplet.

Bild 10.1 Nossäkring med koppel

Vira kopplet runt nosen (bild 10.1), korsa koppeländarna under hakan och för sedan koppeländarna runt nacken där de knyts ihop bakom öronen.

Det är alltid lämpligt att ha med sig någon form av första förband när man är tillsammans med sin hund.

Vid en större blödning är första åtgärden att sätta tryck mot blödningskällan, vilket går snabbast att göra direkt med handen. När blödningen stoppats finns tid för att tänka efter och plocka fram förbandsmaterial. En djupare skada i till exempel en muskel kan behöva packas med kompresser för att få tryck mot blödningskällan, medan ytligare blödningar, till exempel vid skärsår i en trampdyna, ofta går att stoppa genom att linda ett tryckförband över skadan.

De första åtgärderna vid blödning syftar till att stoppa blödningen och köpa sig tid för transport till veterinär. Därför är resultatet (att det slutar blöda) viktigare än riskerna med att linda för hårt i dessa fall, eftersom förbandet inte ska sitta så länge. Om man har lång tid till vård (fem timmar eller mer) bör

man kontrollera förbandet och korrigera vid behov. Om såret fortsätter blöda finns risk att hunden hamnar i livshotande chock.

VARNING

Alla typer av skottskador kräver veterinärvård, eftersom det föreligger risk för chock. Om hunden överlever de första 30 minuterna efter skadan och inte har några allvarliga neurologiska bortfall är prognosen god.

10.3 Andningshinder (Sätta i halsen)

En hund kan sätta en leksak (till exempel en boll) eller mat (till exempel ett tuggben) i halsen, vilket leder till att den får svårt att andas. Symptomen hunden visar är att den står brett med frambenen och med sänkt huvud. Den kan också visa tecken på irritation vid huvudet/halsen genom att krasa med tassarna mot området.

VARNING

Om du misstänker att hunden har satt i halsen och har andnöd, uppsök genast veterinär!

Det går att utföra Heimlichmanöver på en hund, antingen när den står på alla fyra eller genom att hänga den uppochned med ryggen mot din mage. Det sistnämnda är svårt på en stor eller tung hund, men tyngdkraften hjälper till att pressa ut andningshindret.

Tänk på din egen säkerhet! Om du stoppar in handen i hundens mun är risken stor att du själv blir skadad. Att inte få luft orsakar ångest, och hunden kan agera på ett sätt som du inte är van vid eftersom den kämpar för sitt liv.

Genom att använda ett koppel eller ett snöre och fästa detta mellan tänderna i över och underkäken kan munnen öppnas maximalt samtidigt som en annan person avlägsnar det främmande föremålet i halsen. Denna metod är säkrare, men det föreligger fortfarande en risk för att bli biten.

Om hunden blir medvetslös av syrebristen kan du agera för att försöka få ut det som täpper till luftvägarna. Öppna först munnen så mycket som möjligt och titta, känn sedan försiktigt för att inte råka trycka föremålet ännu längre ned i halsen. Band/snöre/gasbinda fäst mellan tänderna i över och underkäken kan användas för att lättare kunna öppna munnen maximalt samtidigt som annan person avlägsnar föremålet. Om föremålet sitter långt ned i halsen kan halsen masseras från utsidan, nedifrån och upp mot svalget. Går föremålet inte att nå placeras hunden i rygggläge och munnen öppnas maximalt, samtidigt som halsen masseras från utsidan nedifrån och i riktning mot svalget.

10.4 Ihållande kräkning

Ihållande kräkningar kan vara livshotande och kräva veterinärvård.

Exempel på orsaker till ihållande kräkning hos hundar:

Förgiftningar

Många förgiftningar gör att hunden kräks. (Se kapitel 9 Förgiftningar.)

Magomvridning

Magomvridning är ett livshotande tillstånd som leder till/ kan visa sig i att hunden försöker kräkas men inte kan få upp något. Det är mycket smärtsamt och hunden visar påtaglig oro, vandrar omkring och piper. Ofta ser man att magen sväller upp bakom revbenen.

VARNING

Åk omedelbart till närmaste djursjukhus vid misstanke om magomvridning.

Läs mer i kapitel 13 Mag- och tarmkanalen.

Främmande föremål

Särskilt valpar och unghundar har benägenhet att tugga i sig saker som kan fastna i tarmen, till exempel strumpor, gosdjur, kottar, majscolvar och liknande. Symptombilden är kräkningar som fortsätter trots tom mage, oftast ingen diarré samt tämligen snabbt försämrat allmäntillstånd.

VARNING

Hunden behöver komma till veterinär omgående.

Läs mer i kapitel 13 Mag- och tarmkanalen.

Tarminvagination

Invagination innebär att en del av tarmen trär upp sig på sig själv så att det blir stopp i tarmen, vilket är ett mycket smärtsamt tillstånd. Tarminvagination drabbar främst unga hundar i åldern 2-15 månader. Symtom som ofta ses är kräkning och diarré. Hundar med återkommande diarré är mer utsatta för tarminvagination.

OBSERVERA

Vid tarminvagination behöver hunden snabbt veterinärvård och oftast krävs även operation. Ta träckprov när hunden är frisk igen, för att utesluta tarmparasiter som bidragande orsak.

Magsjuka

Om hunden har ätit något ovanligt, skämt eller olämpligt och blir magsjuk, kan det börja med en enstaka kräkning, men sedan blir diarré det dominerande symptomet. Om hunden har en vattentunn sprutande diarré med stora vätskeförluster kan allmäntillståndet snabbt försämrats och hunden behöver då veterinärvård. Särskilt små valpar är känsliga. Läs mer i kapitlet om mage och tarm.

Magkatarr/gastrit

Om hunden är pigg men kräks gult på morgonen och har nedsatt aptit kan det bero på magkatarr, se avsnitt 13.3 Magkatarr (gastrit).

10.5 Ormbett

VARNING

Om din hund blir biten av en orm, håll hunden i stillhet, bär hunden till närmaste transport och sök omgående veterinärvård. Möjliggör hundens storlek att den bärs till transport, gör så! Detta för att minska risken att ormgiftet genom fysisk aktivitet sprids snabbare i kroppen. Detta gäller även vid misstanke om ormbett.

Kraftig svullnad och påverkat allmäntillstånd är de vanligaste symptomen på ormbett. Hunden kan bli mycket stressad och flåsig eftersom den har ont. Bett i framtassen kan vara farligare än bitt i nosen.

Det händer att veterinär skriver ut snabbverkande kortisontabletter att ha med ute i fält som säkerhet i händelse av ormbett. Detta är framförallt aktuellt om transporttiden till veterinär är lång. Det är idag omtvistat om kortison ska ges eftersom det saknas vetenskapliga belägg för att det skulle göra någon nytta vid huggormsbett. Till människor ger man dock fortfarande kortison vid ormbett eftersom det är en väl beprövad rutin som sannolikt gör nytta vid inflammatorisk reaktion och svullnad samt förebygger allergiska reaktioner.

10.6 Värmeslag (hypertermi)

Typiskt för överhettning är att hunden efter ansträngning hässjar intensivt, vinglar, raglar och är frånvarande, söker sig till svalka.

Hundens främsta sätt att kyla ned sig är att hässa, vilket innebär att den flåsar med tungan hängande utanför munnen. På det sättet skapas ett luftflöde och en avdunstning av vätska från slemhinnorna i munnen och luftvägarna som leder till en sänkning av kroppstemperaturen. Ju mer överhettad hunden är, desto längre och bredare blir tungan. Salivutsöndringen kan öka för att ge en mer effektiv avkylning och bli så intensiv att det leder till uttorkning.

Den första åtgärden vid symptom är att kyla hundens huvud med vatten.

Överhettning, som också kallas värmeslag eller hypertermi, innebär att kroppens förmåga att hålla sin temperatur på en normal nivå inte fungerar.

Om kroppstemperaturen överstiger 42 °C börjar allvarliga förändringar ske i kroppens proteiner och celler, vilket är livshotande.

Överhettning är vanligast vid aktivitet i kombination med höga omgivningstemperaturer. Det kan också hända om hunden sitter instängd i ett varmt utrymme, som en bil. Temperaturen i bilen kan stiga mycket fort när den står i solen. På sommaren kan även en bil placerad i skuggan bli farligt varm. I sällsynta fall kan överhettning också vara självförvållat, till exempel genom att hunden hamnar i en mycket hög stress och därmed börjar spinna runt, runt utan hejd. Om en sådan hund inte kan lugna sig och omgivningstemperaturen är hög, kan den driva upp sin kroppstemperatur till livshotande nivåer.

De första symptomen på överhettning kan vara:

- Hunden söker sig till vatten eller kalla/svala platser som skugga eller stengolv.
- Hunden hässjar okontrollerat, det vill säga att även om man erbjuder den godis eller vatten har den svårt eller omöjligt att sluta hässja.
- Hunden dreglar och har röda eller torra slemhinnor.
- Hunden har hög puls.
- Hunden visar tecken på oro och verkar förvirrad och stirrig.

I ett senare skede kan hunden bli vinglig, okontaktbar (stirra tomt framför sig), falla ihop och även få kräkningar och diarré. Vid riktigt allvarliga tillstånd kan hunden hamna i chock.

Har hunden fått symptom på överhettning är det viktigt att snabbt sätta in svalkande åtgärder.

Blöt ned hunden med kallt vatten. Börja med huvudet, ljumskarna och armhålorna om prioritering av områden måste göras på grund av begränsad vattentillgång. Erbjud kallt vatten att dricka och ta hunden till skugga. Mät kroppstemperaturen ungefär var femte minut under nedkylningen. Avbryt den aktiva nedkylningen vid 39,5 °C, då kroppen kan fortsätta att kyla även efter att nedkylningen har avslutats.

VARNING

Åk alltid till veterinär för uppföljning även om du fått ned temperaturen på en hund som varit överhettad.

Det finns nämligen en fördröjning som gör att temperaturen kan fortsätta att stiga även efter insatta nedkylningsåtgärder, och organ kan ha skadats innan man fick ned temperaturen. Sådana effekter syns inte alltid på en gång och kan behöva särskild övervakning och behandling.

Man har sett att arbetande hundar i samband med kraftig fysisk ansträngning kan uppnå väldigt höga kroppstemperaturer utan att vara överhettade och utan att organ tar skada. Skillnaden är då att kroppens normala temperaturreglering inte är satt ur spel, och kroppen därmed kan reglera temperaturen snabbt.

För dig som arbetar med hund i varma omgivningstemperaturer är det bra att ha koll på din hunds normala temperaturkurva, det vill säga att känna till både hundens normala kroppstemperatur i vila (genom att mäta en gång om dagen i en vecka och ta fram ett snitt) och hur den förändras i arbete. Mät temperaturen före en aktivitet, direkt efter och sedan var femtonde minut timmen efter aktiviteten. På det sättet är det lättare att göra en bedömning av uppmätt temperatur när du misstänker överhettning.

10.7 Nedkylning (hypotermi)

En kroppstemperatur under 30 °C är allvarligt och ger hjärtpåverkan. Vid temperatur under 32 °C ska uppvärmningen ske långsamt eftersom en alltför snabb uppvärmning kan vara skadlig. Torka hunden om den är blöt och värmden med filtar. Om värme i form av värmedyna används ska värmen läggas mot bröstkorgen, inte hela hunden, för att inte orsaka blodtrycksfall.

OBSERVERA

Om hunden är allvarligt nedkyld bör veterinärvård sökas.

10.8 Kramper

VARNING

Uppsök alltid veterinär om en hund har haft mer än ett anfall inom 24 timmar, eller om den har ett anfall som pågår under längre tid än 5 minuter.

Kramp är ett symptom som kan ha olika orsaker, som till exempel svimning, infektion, lågt blodsocker, leverskada, skalltrauma eller förgiftning. När hunden utreds för kramper undersöker man möjliga orsaker, och om ingen förklaring hittas anser man att epilepsi är orsaken.

Epilepsi är en sjukdom som ger upprepade attacker av kramper. Sjukdomen debuterar vanligen mellan ett och fem års ålder och man vet att epilepsi är ärftligt inom vissa hundraser.

Vid epilepsi är kramperna ofrivilliga, och ofta ligger hunden på sidan med ryckningar i benen och tuggar. Hundens kropp blir stel under anfallet, som oftast pågår mellan en och fyra minuter. Det är vanligast att kramperna uppstår i vila. Många gånger saliverar, kissar eller bajsar hunden under anfallet. Hunden kan bete sig annorlunda några timmar efter anfallet, och till exempel vara ovanligt kontaktsökande, hungrig eller törstig, men därutöver är hunden som vanligt mellan anfall.

Att uppleva kramper hos en hund är obehagligt och det kan vara svårt att hinna med att samla sina tankar medan det pågår, men det kan vara väldigt värdefullt att filma kramperna så att en veterinär kan bedöma dem i efterhand. I övrigt ska man, medan anfallet pågår, ha fokus på att undvika att människor skadas, och i andra hand undvika att hunden skadar sig själv. Släck ned i rummet och var tyst tills anfallet har avtagit.

11 Huden

11.1 Hudens funktion och omvårdnad

Huden är kroppens största organ och en viktig del av immunförsvaret.

En frisk hudbarriär skyddar hunden mot externa mikrober, kemikalier, temperaturförhållanden och annan miljörelaterad påverkan.

En väl fungerande kost har stor inverkan på hud och päls. Mag- och tarmrubbingar kan påverka huden.

Schamponering med mild hundschampo när hunden är smutsig förebygger hudproblem. Använd gärna ett återfuktande schampo.

Pälsvård är viktigt, särskilt om hunden har en riklig underull eller valppäls. Död underull kan lägga sig som en filt närmast huden och orsaka hudproblem.

Huden mellan trampdynorna är mer utsatt eftersom hunden har svettkörtlar där. Salt och sand i kombination med mycket motion kan orsaka friktion. Tvätta med mild schampo vid behov och skölj noga.

På sommaren kan knott och mygg orsaka röda prickar eller små röda ringar i huden på bland annat magen där pälsen är glesare.

Hundar är ofta flitiga med självhjälp när det gäller problem i huden. De vill gärna slicka på sår och andra hudåkommor, särskilt de som orsakar irritation, klåda eller smärta. Tyvärr är detta en åtgärd som försämrar läkningen och därför bör man snabbt klä på hunden en krage om den vill slicka på ett sår i huden, samtidigt som man ser till att utreda och behandla åkomman på rätt sätt.

Ibland ses roströda eller orangea färgförändringar i pälsen, i synnerhet på tassarna och runt analöppningen, men också på andra ställen. Orsaken kan vara att hunden slickar sig där till följd av någon yttre eller inre faktor som ger klåda, irritation eller smärta, vilket bör utredas vidare. Saliv, svett och tårvätska innehåller porfyrin, ett ämne som missfärgar pälsen, men i vissa fall uppstår missfärgningen på grund av blött väder eller andra tillfälliga faktorer. Tvätta vid behov med ett mild schampo och skölj noga för att hålla rent.

För information om analsäckar se avsnitt 13.6 Analsäcksinflammation.

11.2 Fukteksem (Hot spot)

Fukteksem kallas också hot spot eller våteksem och är en varbildande (bakteriell) inflammation i ett avgränsat område i huden.

Bakterieinfektion är inte grundorsaken till fukteksem och det är heller inte smittsamt. Det finns alltid en underliggande orsak. Fukteksem kan uppkomma mycket snabbt och även vara mycket smärtsamt. Det är hundens egna hudbakterier som växer till när det lokala immunförsvaret i huden blir försämrat. Bakterierna leder i sin tur till ökad klåda i en ond spiral.

Bild 11.1 Fukteksem

Flera faktorer kan samverka och leda till att fukteksem uppstår. Det är vanligare hos hundar som har tät päls och under sommartid när det är varmt och fuktigt och hunden kanske badar mycket. Ibland kan hunden kliar, bita eller slicka intensivt på ett specifikt område i huden som då drabbas av fukteksem, och även analsäcksinflammation, insektsbett, smuts, fästingbett och andra parasiter som kliar och irriterar kan leda till problem.

Ett vanligt första tecken på fukteksem är att hunden slickar och kliar sig ovanligt mycket på ett och samma ställe.

Fukteksem kan uppstå på hela kroppen, men är vanligast på kinder, hals, rygg, svansrot och lårens utsida. När det upptäcks är det ofta för att pälsen klabbat

ihop till en kaka av intorkat var. Under denna är huden rodnad, sårig, svullen, illaluktande och fuktig. Det brukar vara smärtsamt och kan vara svårt att undersöka närmare själv.

Fukteksem kan växa sig stora på väldigt kort tid och man kan uppleva att det uppstått över en natt. Så fort man upptäcker eller misstänker ett fukteksem ska man därför klippa bort pälsen i området och tvätta rent såret så att det kan torka upp och luftas. Fukteksem sprider sig snabbt, vilket brukar märkas som små röda prickar i utslagets ytterkanter. Därför är det viktigt att man klipper och tvättar med god marginal runt utslaget så att det inte fortsätter att sprida sig till en ännu större hudyta. Uppsök veterinär om klådan är intensiv, eller om såret fortfarande utsöndrar var 1-2 dygn efter att behandling inletts, eller om det uppstår nya eksem på flera ställen.

Använd ett schampo som innehåller klorhexidin, klorhexidinlösning alternativt alsollösning för rengöring av fukteksem. Ett löddrande schampo är att föredra för hundar som har tjock päls, eftersom det kan masseras in så att klorhexidinet når bakterierna i huden. Klorhexidin hämmar bakterier och svamp så att såret kan läka, medan alsollösning främst verkar kärlsammandragande så att såret kliar mindre och torkar upp snabbare. Klä på hunden en krage så att den inte kan fortsätta att slicka på såret. Om hunden kommer åt att klia på såret med en baktass kan man tejpa fast en ren strumpa på tassens.

11.3 Svinkoppor (impetigo)

Det är vanligt att valpar får utslag på magen, men utslagen är oftast besvärsfria och försvinner av sig själva. Sådana utslag brukar kallas impetigo. Ibland kan utslagen (som oftast ser ut som röda prickar) utvecklas till små varblåsor eller krustor. Stötta immunförsvaret genom att ge en skvätt Kefir eller liknande på maten som probiotika. Om valpen är besvärad kan man tvätta med klorhexidinlösning och smörja med receptfri hydrokortison i fem dagar.

Bild 11.2 Svinkoppor/impetigo valp

Bild 11.3 Svinkoppor/impetigo valp

11.4 Klåda

Om hunden börjar klia sig behöver först invärtes och utvärtes parasiter uteslutas som orsak. Se till att hunden har fästingprofylax, och därmed även profylax mot vissa parasiter som till exempel löss och rävs-kabb (se även avsnitt 11.5 Ohyra).

Försvarsmaktens hundar är mer utsatta för inälvsparasiter än vanliga sällskapshundar, och därför är det bra att skicka ett träckprov för analys i samband med veterinärbesök.

Ge hunden ett bad, gärna med ett schampo som lugnar huden och stärker hudbarriären. Exempel på sådana schampon är Virbac Allerderm Calm eller Douxo S3 Calm.

Eftersom klåda är stressande och innebär ett lidande för hunden ska man alltid söka veterinärvård om klådan kommer tillbaka eller inte går över. Oavsett vad som är grundorsak till klådan är det lättare att komma till rätta med problemet om hunden får hjälp i tid. En hud i obalans blir lätt överväxt av bakterier och jästsvamp.

11.5 Ohyra (utvärtes parasiter)

Exempel på ohyra som kan drabba hundar är loppor, löss, mjällkvalster, rävs-kabb, hårsäckskvalster, noskvalster och fästingar. Dessa finns naturligt i hundens omgivning och kan smitta hunden precis som bakterier eller virus. Loppans saliv och avföring kan orsaka allergi och fästingar kan sprida sjukdomar som anaplasmos (se även avsnitt 10.1 Anaplasmos).

I samband med hudbesvär som klåda, hårlöshet, torr och mjällig hud, utslag med mera börjar man alltid med att utesluta eller behandla ohyra som orsak. De tabletter som idag används flitigt mot fästingar har också effekt mot flertalet andra parasiter, vilket innebär att risken för ohyra är lägre om hunden behandlas med fästingmedel.

Många utvärtes parasiter smittar mellan hundar. Därför är det viktigt att informera andra hundägare vars hundar har umgåtts med den drabbade hunden så att de hundarna också kan undersökas och vid behov behandlas. Det kan också bli aktuellt med sanering av miljön. Statens Veterinärmedicinska Anstalt, SVA, har bra information kring detta på sin hemsida. Mjällkvalster, loppor och rävs-kabb kan tillfälligt angripa människor, men de kan inte fortplanta sig på människan utan ger vanligen bara en

tillfällig klåda och röda prickar. Löss och hårsäckskvalster är värdspecifika och smittar inte till människa.

OBSERVERA

Om hunden drabbas av klåda, pälsavfall, hårlösa fläckar och kraftig mjällbildning bör veterinär uppsökas för vidare undersökning och behandling.

11.6 Tassar

Hundens tassar är normalt mycket tåliga och utsätts för olika väder, underlag och nötning. Trampdynorna är tjocka både för att ge stötdämpning och för att klara nötning mot underlaget. Tassarna är exponerade för en stor mängd yttre faktorer som de generellt klarar väldigt bra, men ibland blir det problem.

Bild 11.4 Frisk tass

11.6.1 Spruckna trampdynor

Olika grad av sprickor i trampdynorna är relativt vanligt och helt ofarligt så länge de inte börjar blöda och hunden inte visar några tecken på hälta eller smärta. När det är kallt och torrt på vintern är sprickor i trampdynorna vanligare. Genom att ge hunden extra Omega 3-fettsyror i kosten förbättras

hudkvalitén och sprickorna i trampdynorna kan minska. Trampdynorna kan smörjas med en mjukgörande salva om sprickorna orsakar hunden besvär. Vid långvariga problem bör veterinär uppsökas.

11.6.2 Tasseksem

Tasseksem är en inflammation i huden mellan tår och trampdynor. Huden blir röd och svullen och kliar, och ibland kan bakterier och/eller svamp växa till när hudens immunförsvar inte klarar av att hålla de vanliga hudbakterierna och svamparna på rätt nivå lokalt.

Bild 11.5 Tasseksem med rodnad mellan trampdynorna

Det kan finnas många orsaker till inflammation i tassarna. Huden mellan trampdynorna är mer utsatt eftersom hunden har svettkörtlar där. Salt och sand i kombination med mycket motion kan orsaka friktion. Ibland är det blött väder som gör att huden i tassarna får ett försämrat immunförsvar och blir inflammerad. Tasseksem är också vanligt förekommande hos hundar med allergi. Om hunden har återkommande tasseksem är det viktigt att utreda om det finns underliggande orsaker som kan behandlas för att minska problemen. Det är då även viktigt att behandla tassarna regelbundet för att hålla inflammationen nere.

11.6.3 Furunkulos

Furunkulos är en åkomma där en eller flera hårsäckar har blivit inflammerade, och åkommans syns oftast som svullnader och sår mellan hundens tår. Svullnaderna varierar i storlek och kan vara helt stängda eller öppna sig med blodigt eller varigt sekret.

Hunden får knölar eller bölder mellan tårna, material från hud och hårsäck kapslar in sig som en främmande kropp i huden. Bölderna blir ibland såriga och området kan vara ömt, svullet, rött och varmt. Tillståndet kan leda till hälta eller ovilja att gå. Ofta vill hunden bita och slicka på tassarna.

Furunkulos kan orsakas av felbelastning av tassarna, hormonella sjukdomar, djupa infektioner eller främmande föremål som hamnat i huden, men också av hårsäckskvalster och hakmask. Bölderna kan vara svårbehandlade och återkommer ofta om de beror på en underliggande sjukdom som till exempel allergi.

Initial behandling hemma är att bada tassarna i klorhexidinschampo, hålla tassarna rena och torra samt se till att hunden inte kan slicka på drabbade tassor. Oftast krävs också någon antiinflammatorisk behandling för att få bukt med problemen, och därför är det viktigt att kontakta veterinär om den inledande behandlingen inte hjälper.

11.7 Öron

Öroninflammation är vanligt och innebär att huden i hundens öron blir inflammerad, det vill säga röd, svullen, öm och kliande.

Inflammationen leder till en ökad mängd öronsekret i vilket jästsvampar och ibland bakterier kan växa till.

Om en öroninflammation inte behandlas i tid eller på rätt sätt kan den leda till långa och krävande behandlingar. Var därför uppmärksam! Titta och lukta i hundens öron ofta, minst varje vecka, för att tidigt upptäcka problem.

Om du observerar något av ovan nämnda symptom på öroninflammation, börja med att göra rent örat med en mild öronrengöring, exempelvis Otoclean, en gång om dagen i 2-3 dagar.

Hundens hörselgång är lång och böjd. Lägg gärna hunden på sidan och fyll örat med Otoclean, massera en stund och torka sedan ur med bomull. Om inte det hjälper, boka tid hos veterinär.

OBSERVERA

Boka alltid tid om symptomen är påtagliga, det vill säga om hunden kliar eller ruskar på huvudet flera gånger per dag eller om örat är rött. Då räcker det inte med rengöring, utan inflammationen måste behandlas av veterinär med hydrokortison.

”Rena öron” behöver inte rengöras!

Ett alltför intensivt rengörande av ett känsligt öra kan skapa eller förvärra en inflammation.

11.8 Allergisk dermatit (födoämnesallergi och/eller atopisk dermatit)

Första symptomet på allergisk dermatit, födoämnesallergi och atopi är alltid klåda.

Hundar som får *återkommande* hudproblem med klåda utan att orsaken kan härledas till parasiter eller annan sekundärinfektion kan lida av allergisk dermatit. Diagnosen ställs när vissa kriterier (Favrots kriterier) uppfylls. Dessa är:

- symptomen debuterar före tre års ålder
- klåda är första symptomet
- hunden bor inomhus
- klådan upphör när hunden behandlas med kortison
- framtassarna är påverkade
- öronen är påverkade
- öronkanterna är *inte* påverkade
- ryggen är *inte* påverkad.

Dessa hundar ska behandlas av veterinär. En eliminationsdiet tillämpas för att skilja födoämnesorsakad allergi från omgivningsallergi (atopi).

Ung försvarsmaktshund hos fodervärd med misstänkt allergisk dermatit skall utredas i samråd med FHTE veterinär eftersom denna typ av allergi har en viss ärftlighet och är en av de sjukdomar som avelsansvariga för FM avelsprogram genetiskt försöker minska eller avla bort.

11.9 Histiocytom (bindvävsknuta)

Hos unga hundar under tre år förekommer ibland godartade tumörer i huden som försvinner av sig själva inom 3-6 månader. De kallas för kutana histiocytom och ser oftast ut som enstaka, runda och väl avgränsade knölar med en hårlös yta. Vanligast är att de förekommer på huvud, öron eller ben.

11.10 Calcinosis cutis

Calcinosis cutis är inte så vanligt. Det drabbar främst unga individer av storvuxna hundraser och innebär att kalk deponeras i huden, vanligen på ställen som utsätts för belastning, till exempel runt halsen och på armbågarna, tassarna och tungan. Ibland ansamlas vätska runt förkalkningen.

Man vet inte vad som orsakar förkalkningen, men man har kunnat se ett samband med skada eller tryck mot huden. Schäfern är överrepresenterad och fodrets kalciuminnehåll kan ha betydelse, så det finns anledning att se över foderstaten. Förkalkningen brukar försvinna av sig själv. Hos äldre hundar som får den här typen av kalkdeponeringar i huden behöver underliggande sjukdomar utredas eftersom det oftast finns en sådan i de fallen ex. Cushing. Exempel är sjukdomen Cushings syndrom, och långvarig kortisonbehandling till följd av kronisk sjukdom.

12 Luftvägar

12.1 Kennelhosta

Kennelhosta är en självläkande, övergående hosta, som orsakas av virus och/eller en bakterie. Typiska symptom är plötsliga hostattacker som ibland leder till kväljningar och att hunden hostar upp vitt slem. Ibland har hunden också en kort febertopp när hostan börjar.

Kennelhosta är den vanligaste orsaken till hosta hos Försvarmaktens hundar, framför allt hos hundar som umgås i grupp eftersom det är en smittsam sjukdom. Vid ett kennelhosteutbrott utvecklar flera hundar symptom inom några dagar eller ett par veckor. Hostan kan hålla i sig i någon eller några veckor och avtar successivt.

Det kan vara svårt att skilja kennelhosta från andra typer av hosta. Om hunden är hängig, har feber eller är allmänt sjuk är det alltid viktigt att kontakta veterinär. Kontrollera hundens temperatur dagligen under tiden den hostar.

Små valpar är generellt känsligare för infektioner än vuxna hundar och bör därför skyddas särskilt mycket.

OBSERVERA

Vid hosta hos hundar är det alltid viktigt att tänka på smittskyddet, det vill säga att hålla den hostande hunden på avstånd från andra hundar för att undvika smittspridning.

Det är både för att skydda andra hundar från smitta, men också för att skydda den sjuka hunden från ytterligare smittor och påfrestningar medan den är nedsatt. I den första fasen av sjukdomen är det också viktigt att hunden får vila ordentligt. När hostan avtar kan motion återupptas.

TIPS

För kennelhosta är rekommendationen att hunden inte bör träffa andra hundar under 14 dagar från det att den började hosta. Om hunden är fortsatt sjuk kan en förlängning av tiden vara aktuell.

Om det finns en stark misstanke att en hund har utsatts för smitta, till exempel om den har träffat sjuka hundar, är rekommendationen att hunden inte träffar andra hundar under tio dagar från det misstänkta infektionstillfället. Detta för att hunden kan bli smittsam innan den själv utvecklar symptom.

Det finns flera komplicerande faktorer i handläggandet av kennelhosta. Vissa hundar kan till exempel utsöndra bakterier under många veckor, även efter att hostan har upphört. Dessutom sprider friska hundar både virus och bakterier som orsakar kennelhosta. En del hundar hostar också i flera veckor, men är hela tiden pigga utan feber och har ett gott allmäntillstånd. Om man har flera hundar kan det vara enklast att hålla de pigga hundarna isolerade tillsammans, det vill säga att de träffar varandra men inte andra hundar.

Detaljerna kring hanteringen av ett kennelhosteutbrott måste bedömas i samråd med veterinär i varje enskilt fall, utöver att man följer de grundläggande råden att en sjuk hund som riskerar att bli sjukare av att träffa andra hundar ska skyddas. Oftast är det aktuellt med 10-14 dagars isolering för en hund eller en hundgrupp i samband med misstanke om kennelhosteutbrott.

12.1.1 Vaccination

Inom Försvarsmakten rekommenderas att samtliga hundar vaccineras mot kennelhosta med vaccin som både ger skydd mot det vanligaste viruset och den vanligaste bakterien som orsakar sjukdomen. Det vaccin som vanligen används är det så kallade nosvaccinet KC.

Skyddet från vaccinet är inte fullständigt: hunden riskerar fortfarande att bli smittad och utveckla sjukdom, men symptomen är då ofta lindrigare och smittspridningen bromsas när färre djur blir sjuka.

Samma smittskyddsrekommendationer gäller även om hunden är vaccinerad vid symptom eller vid misstanke om att hunden utsatts för smitta. Valpar, gamla eller sjuka hundar samt dräktiga tikar är extra känsliga för infektioner,

och kennelhosta är en av anledningarna till att man rekommenderar försiktighet med nya hundmöten för dessa grupper.

12.2 Lunginflammation

Lunginflammation, eller pneumoni, är en sjukdom som innebär inflammation i lungorna. Orsakerna kan variera, men ofta finns en underliggande sjukdom som banat väg för en infektion, vanligen av bakterier som infekterat lungorna.

Vanliga symptom är hosta, ansträngd och/eller snabb andning, nosflöde, feber, trötthet och nedsatt matlust.

Det finns andra sjukdomstillstånd som kan ge samma eller liknande symptombild som lunginflammation, till exempel lungmask, hjärtsjukdom eller lungcancer. Därför krävs undersökning och vanligen även röntgen och blodprover för att fastställa diagnosen och söka information om den underliggande orsaken. Kennelhosta leder ibland till lunginflammation, liksom att hunden andats in främmande material i lungorna.

En lunginflammation behöver oftast behandlas. Vid lindrigare symptom kan hunden behandlas hemma, men om hunden är väldigt sjuk kan den behöva läggas in för vård. Behandlingen består oftast av smärtstillande och antiinflammatorisk medicin, antibiotika och ibland även syrgas och dropp.

12.3 Lungmask

Lungmask är inte vanligt, men förekomsten ökar, särskilt i våra grannländer.

Det finns olika typer av lungmaskar som framförallt är vanliga hos rävar men som också kan smitta hundar. Hunden kan få i sig ägg genom att äta smittad avföring eller mindre värdjur som sniglar och maskar.

De vanligaste symptomen är näsflöde, hosta och påverkan på andningsvägarna. Unga individer är generellt känsligare än vuxna.

Vid luftvägsproblem tas ofta träckprov för att utesluta eventuella lungmaskar, och det är också viktigt för att kunna välja rätt typ av avmaskningsmedel.

13 Mag- och tarmkanalen

Hundens mag- och tarmkanal liknar i mångt och mycket människans både till anatomi och funktion. Hunden är också omnivor, allätare, precis som människan. Födan bryts ned i magsäcken och tarmen, och näringsämnen tas upp i blodet för att sedan transporteras vidare i kroppen.

Hunden skiljer sig dock från oss genom att den har betydligt färre smaklökar och inte är gjord för att tugga maten särskilt noga. Hundens saliv innehåller därför heller inga enzymer för nedbrytning av stärkelse som hos oss människor.

I tarmen finns en stor mängd mikroorganismer: tarmfloran eller ”mikrobiotan” som hjälper till med matspjälkning och tillverkar vitaminer och fettsyror. Tarmfloran etableras tidigt, redan i fosterstadiet, och kan senare påverkas av olika faktorer som till exempel digivning, kost, miljö och läkemedel. Mikrobiotan påverkar hundens mående både fysiskt och psykiskt, och har en roll i metabolismen av lyckohormonet serotonin.

Tarmsystemet är också enormt viktigt för kroppens immunförsvar. Större delen av immunsystemets celler finns i tarmsystemet. Precis som huden är tarmen en exponeringsyta mot den yttre världen genom det hunden äter. Immunförsvaret i tarmen skyddar mot de sjukdomsframkallande bakterier och virus som hunden kan utsättas för.

En frisk hund har oftast avföring en till tre gånger om dagen. Avföringen ska vara fast och gå att plocka upp. En exalterad hund i livlig förväntan eller stress kan dock få lös avföring tillfälligt utan att det är något som är fel.

Under valptiden utvecklas mag- och tarmkanalen precis som alla andra delar av kroppen.

Det är inte ovanligt att valpar ofta har hicka. Hicka är helt ofarligt och avtar när valpen blir äldre.

13.1 Diarré, lös avföring, mag- och tarmkatarr

Symptom som kräkning och diarré är vanligt hos hundar och kan orsakas av många olika saker.

Det är vanligt att hunden äter något olämpligt och på det sättet får i sig virus, bakterier eller toxiner som ger störningar i matsmältningssystemet. Det

händer också att felaktig utfodring, för mycket mat eller plötsliga foderbyten stör balansen i tarmfloran.

Även inälvparasiter kan ge diarréer. Hundar som vistas i stallar och hundgårdar där många hundar passerar är särskilt utsatta för parasitorsakade diarréer. Det är därför viktigt att kolla träckprov vid oförklarlig magsjuka.

Unga valpar som får kräkningar och diarré är särskilt känsliga för den vätskeförlust som sjukdomen innebär, och kan därför snabbt behöva veterinärvård. Detsamma gäller för en hund som inte får behålla vatten, har feber, blodig diarré eller blir väldigt slö.

Redan vid första kräkning och/eller diarré är det lämpligt att sätta in diet i form av skonkost och begränsat födointag (se rekommendation längre ned).

Därtill rekommenderas probiotika (till exempel Kefir, apotekens ”Husk” med mjölksyrebakterier eller Sivomixx). Vid vattnig diarré kan det vara bra att ge Canicurtabletter eller motsvarande som hjälper till att binda vätska i tarmen och därmed hejda diarrén något.

13.1.1 Vätskebehov

I samband med kräkningar och diarré förlorar kroppen vätska och elektrolyter. Om hunden inte får behålla vätskan som den dricker och samtidigt har stora förluster genom kräkning eller diarré leder detta till uttorkning. Tillståndet kan då snabbt bli livshotande. Valpar och unghundar är särskilt känsliga, liksom små hundraser.

Vid brist på vätska i kroppen förlorar huden sin elasticitet och slemhinnorna blir torra. Hundens vätskenivå i kroppen kontrolleras genom att huden på pannan eller bogen lyfts upp, bildas det då ett hudveck som inte snabbt inom någon sekund återgår till normalläge är hunden uttorkad. Detta kallas för att kontrollera hundens hudturgor. Hunden behöver normalt ungefär 0,5 deciliter (50 milliliter) vatten per kilo kroppsvikt och dygn. Detta är totalt vätskebehov och inkluderar vätska som finns i maten. Vid akuta kräkningar och diarré kan dygnsbehovet öka till mer än det dubbla, det vill säga mer än 1 deciliter (100 milliliter) per kilo och dygn.

Hudturgor är hudens elasticitet, dess förmåga att återgå till normal form efter att den töjts eller tryckts till. En nedsatt hudturgor, där huden återgår långsamt efter att man nypit i den, är ett tecken på vätskebrist och uttorkning.

Vätskeersättning kan ges direkt i munnen till hund som inte vill dricka. Sked eller spruta kan användas för att lättare kunna rikta mot mungipan samtidigt

som hundens huvud och nos lyfts upp. Vid större vätskeförluster behöver veterinär ge hunden dropp eller vätska under huden.

Vätskeersättning för hund kan ges direkt i munnen till hund som inte vill dricka. Med en spruta eller sked ges detta i mungipan samtidigt som hundens nos och huvud lyfts upp. Vätskeersättning kan köpas på apoteket alternativt kan egenblandad vätskeersättning göras. Vätskeersättningen ska ges ljummen.

Recept på egen vätskeersättning:

- 1 l kokt vatten,
- 1 msk socker eller honung
- 1 tsk salt.

Förvaras i kylskåp i max två dygn.

Vid större vätskeförluster behöver hunden behandling av veterinär som ger vätska direkt i blodet i form av dropp eller som vätska under huden.

13.1.2 Skonkost

Skonkost är lättsmält mat som underlättar tarmens läkning och återhämtning i samband med inflammation i mag- och tarmkanalen.

Exempel på hemlagad skonkost är överkokt ris med kokt vit fisk eller kyckling, portionerat som en del fisk/kyckling till tre eller fyra delar ris.

Det finns också färdiga skonkostfoder som kan köpas hos veterinär. Börja med burkmat och gå över till torrfoder när diarrén har minskat.

13.1.3 Riktlinjer skonkost för valp vid akut magsjuka

Gör en soppa av skonkost/burkmat uppblandat med varmt vatten, använd gärna mixer. Blanda ungefär två matskedar mat per deciliter vatten.

Valpens vikt	Mängd skonkost/dygn	Mängd vatten/dygn	Delas på antalet portioner
5 kg	8 msk	4 dl	6-8
10 kg	16 msk	8 dl	6
15 kg	24 msk	12 dl	6

Så fort diarrén har stoppat upp ökas successivt mängden mat medan vätskemängden minskas under 2-3 dagar. När valpen har varit bra i magen i två dagar kan man successivt återgå till normalkost under 3-4 dagar.

13.1.4 Riktlinjer skonkost vuxen hund

Dosera maten enligt följande:

(Måtten är anpassade för en vuxen schäfer som väger 25-40 kg.)

Dag 1	2 msk skonkost	Blandas med 2,5 dl vatten	6 ggr dagl	25 % av dagsbehov	2 msk skonkost
Dag 2	3-4 msk skonkost	2,5 dl vatten	6 ggr dagl	50 % av dagsbehov	3-4 msk skonkost
Dag 3	1 dl	2,5 dl vatten	4-6 ggr dagl	75 % av dagsbehov	1 dl

För en hund kan full dagsportion innebära 5 deciliter per dygn, medan en annan hund behöver 12 deciliter per dygn. Du vet bäst ungefär vilken energinivå din hund befinner sig på. Det viktigaste är att man börjar med **mycket små portioner första dygnet tills diarrén har upphört**, för att därefter successivt öka upp till normalt energintag. Man får absolut inte överutfodra eftersom det lätt blir ett bakslag om tarmen får för mycket att hantera innan den har läkt.

Efter fjärde dagen kan man, om magen verkar stabil, minska antalet portioner och samtidigt öka portionsstorleken.

När hunden har mått bra i ungefär en vecka kan successiv inblandning av det vanliga fodret påbörjas. Övergången bör ske under en period om 4-7 dagar.

VARNING

Man ska alltid uppsöka veterinär om något av följande inträffar:

- Hunden har mycket intensiva kräkningar och får inte behålla någonting.
- Hunden har kräkningar (men gott allmäntillstånd) som inte avtar inom 2-3 dagar.
- Hunden har riklig blodig diarré.
- Hunden har diarré (men gott allmäntillstånd) som inte avtar inom en vecka.
- Hunden har tydligt påverkat allmäntillstånd.
- Hunden har under 38°C eller över 39°C i kroppstemperatur.

13.2 Inälvsparasiter

Generellt gäller att en avmaskning, för att vara ändamålsenlig, ska föregås av träckprov för fastställande av diagnos. Detta möjliggör en riktad behandling med rätt läkemedel. Att rutinmässigt avmaska vuxna hundar saknar vetenskaplig grund och görs inte längre.

Hundens vanligaste inälvsparasiter är spolmask, hakmask, lungmask, piskmask och bandmask.

13.2.1 Koccidier/ Isospora

Koccidier eller isospora är en tarmparasit som kan ge diarré hos i synnerhet valpar och unga hundar.

Smittan kommer från omgivningen och kan bli ett stort problem i större uppfödningar och på andra platser där många hundar vistas tätt tillsammans. Vuxna hundar blir i regel immuna, men smittan överlever länge i miljön, särskilt om det är fuktigt och svalt. Stress i samband med flytt, transport eller miljöbyte kan utlösa diarré orsakad av isosporainfektion. Infektionen kan läka ut av sig själv men ibland krävs behandling. Diagnos ställs genom träckprov, men eftersom parasiten endast kan urskiljas sporadiskt är ett negativt träckprovresultat inte helt tillförlitligt.

13.2.2 Giardia

Giardia är en vanligt förekommande encellig parasit som lever i tarmslemhinnan. Den kan ge upphov till återkommande diarréer och ibland kräkning. Parasiten finns i miljön och påträffas hos 25-30 % av i övrigt friska valpar samt hos ungefär 7 % av i övrigt friska och symptomfria vuxna hundar. Smittan överförs från avföring till mun, till exempel genom att hundar slickar på varandra. Smitta kan även tas upp via miljön. Parasiten är motståndskraftig och trivs i sval fuktig miljö.

Den typ av giardia som oftast smittar hundar smittar inte människor.

Diagnos ställs genom påvisande av parasiten i träckprov.

Giardia är en så kallad ”opportunist”, det vill säga symptom uppträder ofta i samband med stress, foderbyten eller mag/tarmstörningar av andra orsaker.

Ibland upptäcks giardia genom testning hos i övrigt friska vuxna hundar som har varierande konsistens på avföringen och försämrat hull, och hundarna blir symptomfria efter behandling.

Sjuka hundar behandlas med avmaskning och probiotika, till exempel Kefir, ”Husk” eller Sivomixx. I samband med avmaskning schamponeras hunden. Filtar tvättas i 60 °C. Parasiten dör efter en vecka i varm och torr miljö (inomhus) eller efter en vecka i frys. Nytt träckprov tas ungefär tre veckor efter sista avmaskningen om hunden fortfarande har symptom.

Golv/rastgårdar rengörs noggrant från träck med såpa och därefter desinfektion.

All avföring utomhus plockas upp.

13.3 Magkatarr (gastrit)

Symptom på gastrit eller magkatarr är att hunden kräks, ofta osmält mat, men även gul vätska på fastande mage. Ibland kallar vi dessa hundar för ”morgonkräkare”.

Hunden ulkar och kräks ofta upp ett gult skum. Det blir lätt en ond cirkel där hunden mår illa och därför inte vill äta, och när den inte äter blir den illamående och kräks för att magen är tom. Dessa hundar har oftast gott allmäntillstånd och normal avföring.

En första åtgärd vid lindriga symptom är att få igång aptiten. Ge mat som hunden tycker om. Maten ska vara mjuk och ordentligt svälld. Prova att blanda en matsked burkmat i vattnet som torrkulorna får svälla i.

Lite majsavälling tidigt på morgonen är en gammal huskur som många gånger fungerar.

Prova att ge fler måltider, en liten lunch och ett kvällsmål före läggdags.

VARNING

Hjälper inte dessa enkla åtgärder söker man veterinärvård.

13.4 Främmande föremål

VARNING

Om hunden har svält något föremål som riskerar att fastna i tarmen kan allmäntillståndet snabbt försämrats och hunden behöver komma till veterinär omgående.

Om man vet att hunden har svält till exempel en strumpa, kontakta veterinär direkt. Många gånger kan veterinären ge kräkmedel och förebygga att föremålet fastnar i tarmen.

Bild 13.1 Främmande föremål röntgenbild

Om hunden har ätit något som riskerar att ge förstoppning kan paraffinolja ges för att underlätta passagen. Paraffinoljan tas inte upp av kroppen utan ligger kvar i tarmen och smörjer och smörjer tarminnehållet. Det fungerar inte med vanlig matolja. Paraffinolja köps på apotek och ungefär en milliliter per kilo kroppsvikt brukar ha bra effekt. Inspektera avföringen för att se om föremålet kommer ut.

Misstänker man att hunden har svält något som kan vara vasst, till exempel plastbitar eller träflisor, kan grön eller vit sparris på burk ges för att skydda tarmväggen. En lämplig mängd kan vara 2-4 sparrisar till en valp eller mindre hund och ungefär en halv burk till en vuxen större hund.

13.5 Magomvridning

Magomvridning är ett livshotande sjukdomstillstånd där magsäcken vrider sig runt sin egen axel. Hunden blir då akut sjuk och kan dö inom loppet av några timmar om den inte får behandling.

Exakt orsak till varför magomvridning uppstår är okänd, men ofta är det större hundraser med djup bröstkorg som drabbas. Det finns en ökad risk vid

intag av stora portioner mat eller vätska direkt före eller efter fysisk aktivitet. Även stress, stigande ålder och att vara mager är kända riskfaktorer.

Vid magomvridning kan hunden bli orolig och försöka kräkas utan att få upp någon mat. Ofta kan man se att buken svullnar upp.

Smärta från buken kan visa sig genom att hunden har svårt att lägga sig, tittar mot magen och visar tecken på oro samt hässjar (flämtar). Symptomen utvecklas ofta snabbt och allmäntillståndet försämras hastigt.

När magsäcken vrider sig kan varken mat eller vätska passera, vare sig till tarmen eller till matstrupen. Det bildas gaser i magsäcken som inte kommer vidare och det är dessa som orsakar svullnaden av buken. Trycket gör att hunden får svårt att andas och ett ökat tryck på stora blodkärl inne i kroppen gör det svårare för hjärtat att pumpa runt blodet. Hela kroppen får syrebrist, vilket kan leda till allvarliga skador på organ. Om magsäcken brister får hunden en allvarlig bukhinneinflammation.

VARNING

Vid misstanke om magomvridning ska hunden omedelbart till veterinär.

13.5.1 Förebyggande

För att minska risken för magomvridning bör följande punkter följas:

- Ge inte hunden mat två timmar före fysisk aktivitet.
- Ge hellre flera mindre portioner mat än en till två större portioner under dagar när det är svårt att hålla tvåtimmarsregeln.
- Om hunden dricker häftigt och stora mängder kan det vara aktuellt att portionera ut vatten före, under och efter fysisk aktivitet i stället för att ge fri tillgång till vatten.
- Vänta med att ge mat efter fysisk aktivitet tills hunden har lugnat ned sig och andningen är normaliserad.
- Servera torrfoder uppblött.

13.6 Analsäcksinflammation

Analsäckarna är två körtlar som sitter på varsin sida alldeles innanför analöppningen. De kan kännas som en mindre till större vindruva placerade ungefär klockan 4 och klockan 8.

I analsäckarna produceras ett ofta illaluktande sekret. Sekretet kan ha varierande konsistens och färg, från lättflytande till trögflytande, från gult till grått eller brunt, oljigt eller grynigt. Sekret följer med avföringen ut och visar genom lukten för andra hundar vem som varit där. Säckarna kan också tömmas naturligt om hunden blir skrämmd.

Det händer att analsäckarna blir inflammerade och täpps till så att de inte kan tömmas normalt. Då ansamlas sekret och en infektion kan uppstå. Ibland kan en sådan böld spricka genom huden bredvid analöppningen med följden att var och blod kommer ut. Överfyllda och inflammerade analsäckar är mycket obehagligt och ofta smärtsamt för hunden. Överfyllda analsäckar kan också orsakas av bristande naturlig tömning i samband med diarré, eftersom de töms bättre vid fast avföring.

Vanliga symptom på analsäcksproblem är att hunden slickar och biter i analområdet, åker kana med rumpan på marken och luktar illa runt analöppningen. Rodnad, svullnad och ömhet uppstår runt analöppningen, liksom läckage av illaluktande sekret och blodigt och varigt analsäcksinnehåll. Hunden får smärta när den ska bajsar på grund av bölder och öppna sår runt analöppningen. Hunden är nedstämd och har ett avvikande beteende.

13.6.1 Egenvård

Om hunden slickar sig mycket kring analöppningen är det bra att klä på den en trätt/krage tills hunden får komma till veterinär. Duschas analöppningen med ljummen och mjukt masserande vattenstråle i flera minuter, gärna flera gånger per dag. Försök att tömma analsäckarna genom att med tummen och pekfingeret omsluta analsäckarna och trycka framifrån och bakåt runt dem. Använd papper eller liknande som skydd och tvätta rent efteråt. För att minska smärta, klåda och irritation kan analöppningen smörjas med receptfria läkemedel. Behandling med dessa läkemedel sker i samråd med veterinär.

Man kan minska smärta, klåda och irritation genom att smörja analöppningen med receptfria medel mot hemorrojder ex. Xyloproct el. Xylocain som ger smärtlindring, är klådstillande och dämpar svullnad.

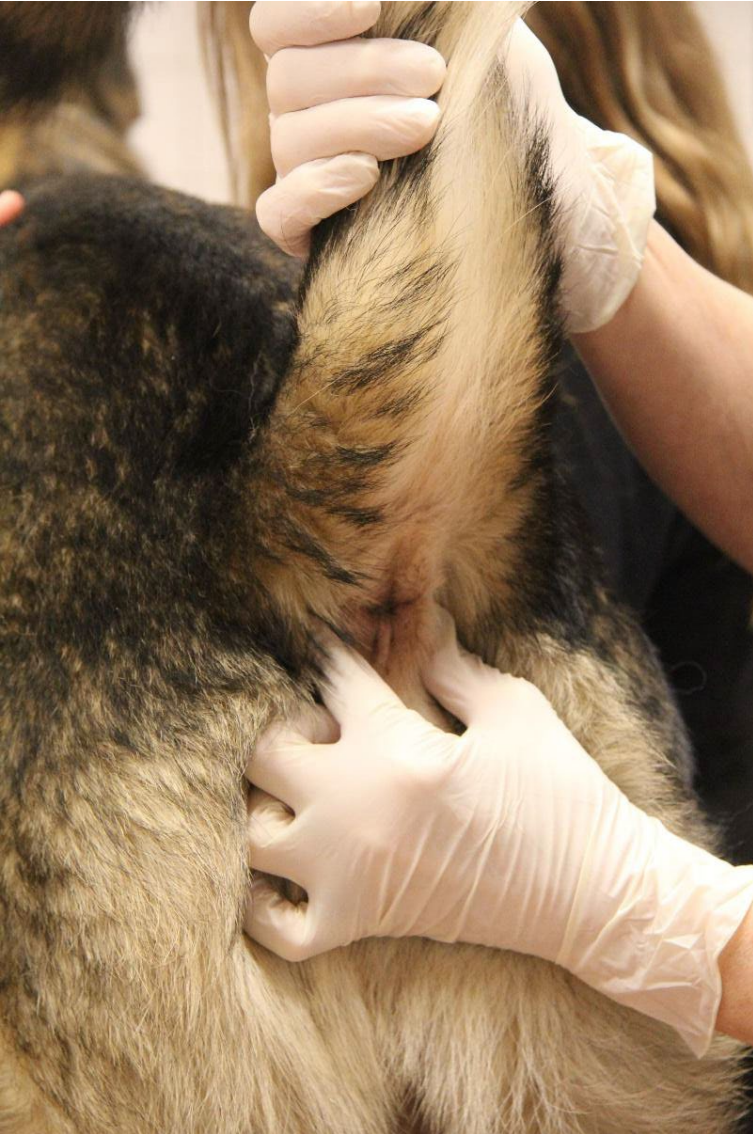

Bild 13.2 Handgrepp vid tömning analsäck

VARNING

Om egenvård inte hjälper, eller om det finns kraftig svullnad, bölder, sår eller kraftig smärta runt analöppningen, ska veterinär kontaktas.

13.7 Åksjuka

Små valpar och unga hundar drabbas ibland av åksjuka med salivering och/eller kräkning. Det kan även utvecklas till ett obehag inför bilåkning.

Vänj den lilla valpen tidigt vid att åka bil korta sträckor, gärna till ett ställe som hunden uppfattar som positivt. Att låta valpen sova i bilen en stund när bilen står still kan också vara ett bra sätt att vänja den. Kör mjukt och undvik guppiga vägar i hög hastighet. I vissa fall kan det bli nödvändigt att ge medel mot åksjuka. Tala i så fall med din veterinär om lämpligt medel och dosering. De allra flesta hundar växer ifrån problemet men ibland kan det ta tid.

14 Rörelseorganet

Hundens kropp är skapad för rörelse, och rörelse är en viktig källa till hundens välmående.

Rörelseorganets huvudkomponenter är skelettet, lederna och musklerna. Skelettet är kroppens stomme, som skyddar kroppens inre organ och utgör fäste för muskler och senor. I lederna möts två eller flera ben, för att möjliggöra för dessa att röra sig i förhållande till varandra. Benens kontaktytor är klädda med ledbrosk som fungerar som stötdämpare. Musklerna utgörs av en särskild typ av celler och skapar genom sina infästningar på skelettet rörelse i lederna. Även senor, ligament, nerver och blodomloppet utgör en viktig del av rörelseorganet. Tillsammans bidrar de till en funktionell helhet med styrka, koordination och smidighet.

Valpar och unga hundar rör sig ofta i hög fart med bristande kontroll. Då är det extra viktigt att ta ansvar för hundens rörelse och till exempel begränsa hundens möjligheter att vara utan koppel på stora hala ytor och undvika att en liten valp leker med större och starkare hundar, vilket kan vara en skaderisk.

Genom rätt träning, genomtänkt utfodring och anpassning till hundens ålder och förutsättningar kan många hältor förebyggas. Läs mer om fysisk träning i kapitlet ”Fysisk träning och BRAK för hund”.

14.1 Häлта

En häлта kan ha många olika orsaker och kan också visa sig på många olika sätt. Alla hältor har dock en sak gemensamt: häлта innebär smärta. Vid häлта har rörelsesystemet, plötsligt eller under en längre tid, utsatts för en onormal belastning. Kroppen svarar på skadan med inflammation, som är kroppens sätt att påbörja läkning av skadan. Inflammationen orsakar smärta som visar sig som en häлта.

I samband med en häлта får andra delar av rörelseorganet bära en större tyngd och löper därmed risk att överbelastas. I fall där hältan pågått en tid och kommit och gått, kan det vara svårt att skilja mellan den ursprungliga skadan och det som blivit överbelastningsskador till följd av den ursprungliga skadan. Ofta är den sekundära överbelastningen svårbehandlad och en god anledning till att vara noga med att upptäcka och behandla hältor i tid.

Det är inte alltid lätt själv lokalisera skadan om hunden är halt. lokalisera var Känn igenom hela hundens ben, lugnt och metodiskt. Börja vid bogen/höften och arbeta dig nedåt. Känn efter om det finns sår, ökad värmevärmeökning, svullnad eller ömhet. Böj och sträck därefter försiktigt benets olika leder och notera om hunden finner behandlingen obehaglig eller smärtsam.

Kontrollera slutligen tassarna: trampdynor, klor och huden mellan tårna. Det är inte ovanligt att en plötsligt uppkommen hälta i samband med promenad orsakats av en tagg eller ett sår i tassens.

Om din hund haltar är det en signal från kroppen om att den måste vila från aktivitet för att inte förvärra en skada och för att ge kroppen tid för läkning. Ta alltid en hälta på allvar och behandla den genast. Undersök hela hunden, titta på rörelsemönstret och se om du kan identifiera orsaken till hältan och se var hunden har ont.

En lindrigare hälta läker under några dagars koppelvila och återkommer inte. Koppelvila innebär att hunden rastas korta stunder och då i koppel.

VARNING

Kontakta alltid veterinär om:

- Hunden plötsligt inte alls vill belasta ett ben.
- Du har identifierat en skada som du inte själv kan åtgärda.
- En hälta inte blir bättre efter någon eller några dagars vila.
- En hälta är återkommande, framför allt hos den unga hunden.
- Hunden varit med om ett trauma, exempelvis lekt häftigt med en annan hund och därefter blivit halt.

14.1.1 Den unga hundens tillväxthälor

Ta alltid en valps eller ung hunds hälor på allvar. Hos unga individer är det extra viktigt att behandla rätt och i tid för att inte kroniska sekundära hälor med efterföljande artros ska uppstå. Stora och snabbväxande hundraser, som schäferhunden, har större risk att drabbas av olika typer av tillväxstörningar. Vanligast är att tillväxstörningarna uppkommer under den mest intensiva

tillväxtperioden mellan fyra och åtta månaders ålder, men ibland ser man det även något senare.

Exempel på tillväxtstörningar är panosteit (inflammation i de stora rörbenen), osteokondros (tillväxtstörning i ledbronsken) och armbågsleds- och höftleds dysplasi. Du kan läsa mer om sjukdomsförändringarna i respektive avsnitt om sjukdomarna.

14.1.1.1 *Den arbetande hundens hältor*

Oavsett arbetsuppgift ställs stora krav på rörelseorganet hos våra tjänstehundar. Det i kombination med deras ofta utomordentliga arbetsmoral och höga motivation gör skador i rörelseorganet till en överhängande risk och ett av de vanligaste problemen.

Exempel på skador är muskelinflammationer, muskelbristningar eller blödningar, övertänjda eller brustna ligament, stressfrakturer, ledinflammationer med mera. Många av dessa skador tar lång tid (fyra till åtta veckor) att läka, och därefter ska hunden bygga upp sin styrka och hållfasthet igen för att undvika nya skador. Här är det förebyggande arbetet otroligt viktigt för att bibehålla tjänstbarhet över tid.

14.1.1.2 *Gamla tjänstehundar drabbas av artros*

Efter ett antal aktiva tjänsteår med hög och långvarig belastning på rörelseorganet drabbas ofta äldre tjänstehundar av kroniska och smärtsamma inflammationer i lederna, så kallad artros. Det börjar ofta som en stelhet efter vila och en hälta som kommer och går. Med tiden tilltar symptomen och en obehandlad artros leder ofta till felaktiga belastningar med sekundära hältor som följd. Med åldern försvagas också kroppens vävnader genom så kallad åldersdegeneration, vilket i sin tur bidrar till en instabilitet i lederna som ytterligare påskyndar artrosutvecklingen.

Ta ledstelhet och tecken på artros på allvar. Att bromsa artrosutvecklingen med läkemedel, ledfoder, monoklonala antikroppar, kosttillskott med Omega-3 och glukosamin/kondroitin bidrar till att minska risken för akuta sekundära hältor, och ett bibehållande av livskvalitet genom åldrandet. Att behandla artros innebär en kombination av samverkande insatser.

14.1.1.3 *Motion*

En artroshund mår bra av att motioneras, med eftertanke.

14.1.1.4 *Massage och stretching*

Den seniora hunden har ett större behov av kontrollerad uppvärmning, nedvarvning, massage och stretching för att minska risken för skador.

14.1.1.5 *Hull*

Hunden ska hållas slank för att inte skapa onödigt belastning på lederna.

14.1.1.6 *Fysioterapi/Fysioterapi*

Fysioterapi är effektivt för att minska artrosorsakad ledsmärta genom att öka muskelmassan och ledernas rörlighet.

14.1.1.7 *Läkemedel*

Det finns ett flertal bra läkemedel som möjliggör ett aktivt och smärtfritt liv även för äldre och ledstela tjänstehundar. Antiinflammatorisk och smärtlindrande medicin har använts länge för hundar med artros, på senare år har det även kommit läkemedel som minskar smärtan i lederna. Det är vanligt att kombinera dessa två typer av läkemedel.

14.1.1.8 *Monoklonala antikroppar*

Monoklonala antikroppar, ex Librela, påverkar aktivt ämnen (nerve growth factor NFG) i kroppen som leder till minskad smärta i leder. Kan ges som injektion en gång per månad vilket minskar behovet av daglig medicinering. Kan även kombineras med annan behandling.

VARNING

Ge aldrig smärtlindring till en hund med hälta utan specifik ordination från veterinär.

14.2 Klobrott

Långa klor ökar risken för klobrott. Klobrott kan innebära allt från att klokapseln är sprucken till att hela klobenet frakturerats.

Det är inte ett akut tillstånd, men många gånger behöver veterinär kontaktas.

Om endast en flisa av klon har brutits upp kan denna ofta avlägsnas hemma. Den blottlagda pulpan är öm för beröring de första 4-7 dagarna. Kontrollera att den inte blir kladdig, illaluktande eller svullen. Tvätta med klorhexidinlösning. Undvik att hunden slickar på skadan, använd gärna tratt och skydda tassens med en luftig bomullsocka. Skydda tassens utomhus med sko eller bandage tills en ny klokapsel har bildats.

14.3 Panosteit (växtvärk)

Panosteit drabbar oftast storväxta raser vid 5-18 månaders ålder. Det är vanligt att hanhundar drabbas, och om en tik drabbas är det vanligt i samband med första löpet. Schäfer är en hundras som är särskilt utsatt, och symptomen är helta och ibland feber, lindrigt nedsatt allmäntillstånd och sämre aptit. Typiskt är ömmande benhinnor över de långa rörbenen.

Orsaken är oklar, men överutfodring med kalcium och energi kan utlösa panosteit. Ofta återkommer problemen cykiskt med 2-3 veckors intervall under växtperioden, och hältan kan flytta till ett nytt ben nästa gång problemet uppstår. Prognosen är god men understödjande behandling med antiinflammatorisk medicin behövs, samt anpassningar i motion och foderstat. Man behöver uppsöka veterinär för undersökning och behandling.

14.4 Höft- och armbågsledsdysplasi HD ED//AD

Höftledsdysplasi (HD) är en felaktig utveckling av höftleden som kan leda till artros, smärta och motionsintolerans. Typiskt för artros är att smärtan ofta är värre efter vila och ibland tolkas som stelhet. När hunden har kommit igång i rörelse kan smärtan gå över, ”värma ur”.

Orsaken till HD är delvis ärftlig, men även vissa miljöbetingelser, till exempel överutfodring, kan påverka utvecklingen. Alla Försvarsmaktens hundar får höftleder och armbågsleder kontrollerade (screening) när de har fyllt ett år. Röntgenbilderna tolkas av veterinärer på Svenska kennelklubben (SKK) och

resultaten redovisas officiellt på SKK's hemsida. Höftlederna hos drabbade raser har genom avel förbättrats avsevärt över tid.

Graderingen betecknas från A till E enligt följande skala:

A-B är normala höfter.

C innebär lindrig dysplasi.

D innebär måttlig dysplasi.

E innebär grav dysplasi.

En studie som undersökte sambandet mellan höftledsscreening och försäkringsstatistik från försäkringsbolag visade ett starkt samband mellan screeningresultaten D-E och behov av höftledsrelaterad veterinärvård. Risken att behöva veterinärvård vid HD C var ungefär densamma som för hundar med A-B. Det är mycket individuellt hur hunden påverkas av sin dysplasi. Lätta och muskulösa hundar får i regel mindre besvär.

Armbågsledsdysplasi (AD) eller på engelska elbow dysplasia (ED),/AD) är ett samlingsnamn för olika tillväxtrubbningar i armbågsleden som alla lätt leder till artrosutveckling i leden. Arvsgången är komplex där både miljö och olika gener i samverkan bidrar till sjukdomens utveckling. Armbågarna röntgas på Försvarmaktens hundar, precis som höfterna, när hunden har fyllt ett år. Här är det graden av pålagring som graderas enligt en skala:

0	Inga påvisbara förändringar
1	Lindriga benpålagringar
2	Måttliga benpålagringar
3	Kraftiga benpålagringar

Unga hundar med grad 2-3 av benpålagringar visar ofta smärta eller stelhet, särskilt efter hård motion.

14.5 Övergångskotor

Rygglutet är en svag punkt hos schäferen, dels för att rasen är belastad med en trång kotkanal i rygglutet och dels för att det ibland förekommer missbildningar i rygglutet, där hunden kan ha en så kallad "övergångskota".

Vid övergångskota, även kallad lumbosacral transitional vertebra (LTV), kan antingen sista ländkotan delvis sitta ihop med korsbenet, eller så kan

korsbenets främre del vara delvis avskild från resten av korsbenet, och om den är helt avskild har hunden en extra, åttonde, ländkota.

Man vet idag att vissa av dessa avvikelser ökar risken för degenerativa förändringar (nedbrytning av vävnad) i diskar och nerver i området för sista ländkotan och korsbenet, som benämns ”L7/S1-området”. En studie talar för att övergångskotor ökar risken för L7/S1-syndromet med 8 gånger. En annan studie på schäfrar med övergångskota visade att sällskapshundar hade en högre risk att drabbas av degeneration än arbetande polishundar.

Övergångskotor kan dock se mycket olika ut och det behövs mer studier som visar vilka förändringar som utgör en ökad risk för problem.

14.6 L7/S1-syndromet

L7/S1 är benämningen på den del av hundens bakre rygg där ländryggen övergår i korsryggen, och L7/S1-syndromet är ett sjukdomstillstånd som innebär förändringar som ger smärta och funktionsnedsättning i den delen av ryggen.

Leden mellan kotorna L7 och S1 ska fungera som ett gångjärn mellan bakben, bäcken och rygg, och den ska överföra kraften från bakbenen via ryggen till resten av kroppen när hunden rör sig framåt. Ibland bidrar faktorer som missbildningar eller tillväxtrubbningar i L7/S1 till att sjukdomen utvecklas, och schäfer är den ras som drabbas i störst utsträckning.

Syndromet har flera namn, bland annat degenerativ lumbosakral stenosis och cauda equina-syndromet.

När en hund drabbas av L7/S1-syndromet förstörs disken mellan sista ländkotan och första korskotan i den bakre delen av ryggen, ofta på grund av alltför kraftig mekanisk påfrestning som sliter på lederna.

När disken degenererar (bryts ned, slits) faller den ihop och kan trycka mot ryggmärgskanalen och dess nerver. Leden blir också mer instabil, vilket leder till benpålagringar som ytterligare påverkar nerverna negativt.

L7/S1-syndromet är smärtsamt för hunden hela tiden när den är i rörelse, men i synnerhet när den hoppar eftersom det då är mycket kraft som belastar L7/S1. Vanliga symptom är tveksamhet inför att hoppa in i bilen, smärta vid tryck över bakre delen av ryggen, bakbenschälta och avvikande rörelsemönster. I långt gångna fall kan hunden bli vinglig i bakdelen och släpa bakbenen efter sig.

Eftersom det finns flera andra sjukdomar som kan ge liknande symptom som L7/S1-syndromet är en ordentlig undersökning och utredning nödvändig. Diagnostiken försvåras bland annat av att degenerativa röntgenförändringar även kan förekomma hos kliniskt friska hundar. Därför ska man inte vara för snabb att ställa diagnos utan måste göra en ordentlig utredning och uppföljning.

Lindrigare fall som upptäcks tidigt i sjukdomsförloppet kan svara bra på långvarig vila, sjukgymnastik och antiinflammatorisk medicin. Även arbetande hundar kan i vissa fall återgå till så gott som normal funktion med behandling, men en del klarar inte den aktivitet som arbetet kräver och behöver leva ett liv som sällskapshund. För hundar med svåra symptom är prognosen avsevärt sämre.

14.7 Osteokondros

Osteokondros är en tillväxtrubbning som drabbar unga hundar av stora och snabbväxande hundraser. Sjukdomen uppstår när ledbrösket inte utvecklas i samma takt som benet växer, och följden av detta kan bli sprickor i ledbrösket och ibland att broskbitar lossnar. Hunden börjar då halta.

Osteokondros kan drabba de flesta leder i kroppen, men vanligast är bogled, knäled, armbågsled och hasled.

En grundlig ortopedisk undersökning är viktig. I tidigt skede ser man inte alltid förändringar på vanlig röntgen. Osteokondros kan behandlas genom operation. Prognosen är beroende av flera faktorer och varje fall måste bedömas individuellt. Sjukdomen har en ärftlig komponent, vilket innebär att drabbade individer inte ska användas i avel.

OBSERVERA

Ta alltid hälsa hos en ung växande hund på allvar.

15 Urin- och könsorgan

15.1 Könsmognad

15.1.1 Tik

Första löpningen innebär att tiken är i pubertet och könsmognad. Vanligen inträffar första löpet vid 6-18 månaders ålder. De första löpningarna kan ha avvikande hormonnivåer, vilket kan leda till ett annorlunda löpmönster genom till exempel avbrutna löp, förlängd löpning, löpning utan ägglossning eller att löpet är mindre tydligt. Detta normaliseras oftast och tiken löper normalt 7-27 dagar, i medeltal 18 dagar, 2-3 gånger per år.

15.1.2 Hanhund

Hanhundens könsmognad inträffar vid 6-12 månaders ålder, och innebär att hundens testosteronhalt i blodet successivt stiger. (Testosteronhalten är som lägst vid fyra månaders ålder och som högst vid ungefär ett års ålder.)

Spermieproduktionen startar och hunden börjar lyfta på benet vid urinering och utvecklar parningsbeteende.

15.2 Förhudskatarr

Förhudskatarr är ett vanligt problem hos hanhundar. Det är vanligare hos unga hanar än hos äldre och hos vissa individer är det ett återkommande problem. Förhudskatarr uppstår genom att bakteriefloran i förhuden och förhudssäcken förändras. Symptomen är en ökad mängd sekret från förhuden, slickande mot penis och förhud, röd och irriterad penis och förhud och illaluktande gult sekret. Om hunden är tydligt irriterad, slickar sig ofta eller svullnad uppstår och hemmabehandling inte hjälper bör man uppsöka veterinär.

Hemmabehandling innebär att man spolar förhuden noga med en mild utspädd tvållösning, tex lactacyd. Använd en doseringsspruta om minst 20 ml, fyll hela utrymmet i förhuden (ungefär 3x20 ml) håll för och släpp sedan ut. Skölj sedan med rent vatten upprepade gånger så att inga tvålrester finns kvar.

Bild 15.1-2 Handgrepp rengöring vid förhudskatarr

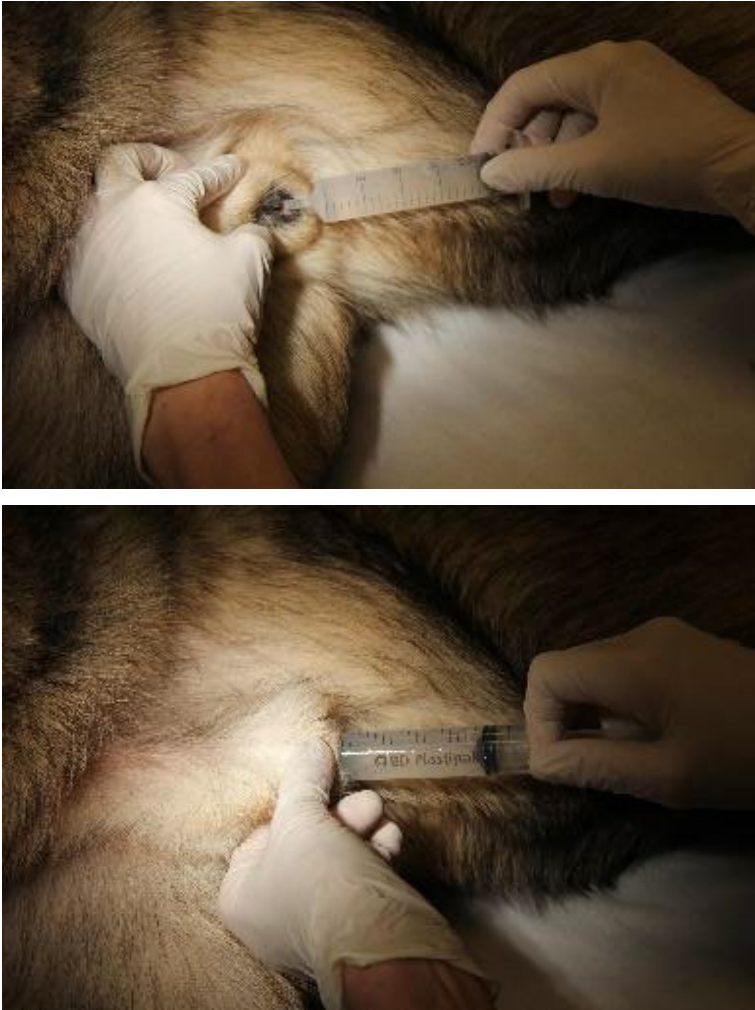

Bild 15.3-4 Handgrepp rengöring vid förhudskatarr

15.3 Prostatabekymmer

Prostatan är en så kallad könskörtel som sitter intill urinblåsan och urinröret. Efter fyra års ålder sker en successiv tillväxt av prostatan, vilket kallas ”godartad prostatahypertrofi”. I normalfallet medför förstoringen inte några symptom, men ibland kan hunden få svårt att bajsas och avföringen blir smal. Andra symptom från prostatan kan vara blod i urinen eller från penis,

problem med urinering, smärta (håla, ovilja till vissa rörelser), svullna bakben och feber. Vid undersökning görs ett ultraljud där man även kan se eventuell förekomst av cystor i prostatan. Prostatatumörer är ovanliga på hundar.

I de flesta fall kan man behandla prostatasjukdomar framgångsrikt med hormonpreparat eller kastrering.

15.4 Blåskatarr – urinvägsinflammation

Hundar med urinvägsinfektion kissar ofta, ibland med blod. Hunden kan även ha påverkat allmäntillstånd, feber, nedsatt aptit, vara orolig eller visa tecken på smärta från buken.

Tikar drabbas oftare än hanar och kan ibland drabbas av upprepade urinvägsinfektioner innan första löpet.

Ibland finns det en underliggande orsak, som till exempel missbildning eller kristallbildning. Hanhundar är mer utsatta för urinstopp vid kristallbildning eftersom de har ett längre och smalare urinrör. Om hunden försöker kissa utan att det kommer urin behöver den omedelbart veterinärvård.

Vid misstanke om urinvägsinfektion bokar man tid hos veterinär. Ta alltid med färsk urin i ren burk till veterinären vid misstanke om urinvägsinfektion.

15.5 Normala löp

Löpningen delas in i förlöp och höglöp. Första dagen räknas från den första dagen tiken har en blodblandad flytning. Använd bomull eller ett vitt hushållspapper för att kolla om tiken kommit i löp. Löpet pågår i 7-27 dagar, men det varierar, och vanligast är att löpet varar runt 18 dagar.

När tiken accepterar parning är hon i höglöp. Man kan se att tiken viker svansen åt sidan och höjer bakdelen när man kliar på korset eller runt svansroten. Oftast blir blodflytningen ljusare och mer sparsam under höglöpet. Hur länge höglöpet pågår varierar mycket mellan individer, från två dagar till mer än tre veckor.

15.6 Slidkatarr (vaginit) Vaginit/slidkatarr

Unga tikar som ännu inte har löpt drabbas ibland av ”juvenil vaginit” eller slidkatarr. Det är då inte ovanligt med en flytning som ser ut som var. Om tiken är obesvärad kan man avvakta, eftersom problemet försvinner när hon har börjat löpa. Ge gärna Kefir eller liknande på maten som probiotika och var uppmärksam på vecket mellan hud och vulva eftersom det ibland kan vara hudvecket som irriterar. Tvätta med mild tvål och vatten och torka torrt.

15.7 Livmoderinflammation

Vanligast är att lite äldre tikar i 6-7-årsåldern drabbas av livmoderinflammation, men i enstaka fall kan det drabba även yngre tikar. Symptom att vara uppmärksam på är:

- illaluktande flytningar
- ökad törst och urinering
- röda ögonvitor till följd av toxinpåverkan
- uttorkning och nedsatt aptit.

Hunden har oftast ingen feber, och det är inte alla tikar som får flytningar.

Bild 15.5 Flytningar vid livmoderinfektion

Titta efter flytningar (bild 15.5) från vulva. Missfärgningar och illaluktande flytningar kan vara ett tecken på livmoderinfektion.

Diagnos ställs med ultraljud eller röntgen och behandlingen är operation.

15.8 Skendräktighet

Skendräktighet är ett normalt tillstånd som förekommer mer eller mindre påtagligt hos ca 40 % av tikarna.

Det börjar oftast 3-8 veckor efter löp men undantagsvis så länge som 8-12 veckor efter löp. Vanligen ses en beteendeförändring där tiken vill bädda, vakta leksaker, är nedstämd och ovillig att lämna hemmet. Nedsatt aptit förekommer. Ibland ses även en förstoring av juvren och tiken kan börja producera mjölk. Som en komplikation av detta kan de drabbas av juverinflammation. Skendräktigheten varar i regel 2-3 veckor. Om symptomen är allvarliga kan man få hjälp av veterinär. Det finns läkemedel som lindrar både de fysiska och psykiska symptomen inom en vecka.

15.8.1 Kastrering

Kastrering (ibland benämnd sterilisering) innebär att man kirurgiskt avlägsnar testiklar eller äggstockar och livmoder. Ingreppet blir allt vanligare och har både för- och nackdelar. Det är viktigt att noga tänka igenom syftet och diskutera förväntat resultat med veterinär. Det är främst de hormonellt styrda beteendena som påverkas, som sexualitet, hanhundsaggressivitet och urinmarkering. Tikarna slutar att löpa och blir inte heller skendräktiga.

Kastrerade hundar får en sänkt ämnesomsättning och går lättare upp i vikt. Många får också ökad aptit. Både tikar och hanar kan drabbas av urininkontinens som en komplikation efter kastrering. Vissa hundar, i synnerhet långhåriga schäfrar, kan få en förändrad pälskvalitet.

16 Övrigt

16.1 Sår

Det finns många olika typer av sårskador, som benämns olika beroende på hur de har uppkommit och hur de ser ut. Det finns sticksår, skärsår, krossår, bitsår, skottsår, liggsår med mera. Om såret glipar kan det behöva sys, vilket ska göras så fort som möjligt, inom ett dygn.

Bild 16.1 Sår efter suturering

För att tvätta sår kan man använda koksaltlösning. Skölj rikligt och noga. Låt inte hunden slicka på såret, utan trä en tratt över hundens huvud om det är nödvändigt för att hunden inte ska komma åt såret. Oftast behöver såret bedömas och behandlas av veterinär. I vissa fall kan såret behöva dräneras med slang om det är stora fickbildningar.

OBSERVERA

Bedöm sårets djup och om det finns risk för sårfickor, behöver såret sys?

Sticksår kan vara djupa utan att det syns. Ibland kan också något litet föremål vara kvar i såret, vilket gör att infektioner lätt tillstöter.

Skärsår kan blöda rikligt. Se upp med pulsåderblödningar som kräver att du lägger ett tryckbandage.

Krossår orsakas ofta av trubbigt yttre våld. Vävnadsskadan kan vara större än vad som syns på ytan.

Bitsår efter bett från annan hund eller en katt medför stor infektionsrisk. Såret i huden kan se litet ut, men skadan är ofta mer omfattande än det du ser på ytan.

Skottsår kan ge omfattande skador på underliggande vävnad trots att ingångssåret ser litet ut. Skottsår kräver alltid veterinärvård.

Liggsår/trycksår kan uppstå på till exempel armbågar och hasor hos tyngre raser som gillar att ligga på hårda (svala) ytor. Trycksår kan också uppstå som ett resultat av felaktig tassbandagering med för lite vadderande bomull under lindan.

Tecken på infektion i sår är rodnad, värme, svullnad, varbildning och ömhet. Pulsen framträder också starkare/känns tydligare i den kroppsdel som är skadad, och hunden kan få feber.

Om du är osäker på din bedömning av såret, kontakta veterinär. Kontakta också veterinär om såret glipar och måste sys, om såret är infekterat, om en sårficka bildats, om såret sitter nära ett öga, vid skottskada och om sår uppkommer spontant utan yttre våld (till exempel en böld/fistel som spricker).

16.2 Tänder

Hunden har 42 tänder som vuxen och 28 mjölkttänder som valp.

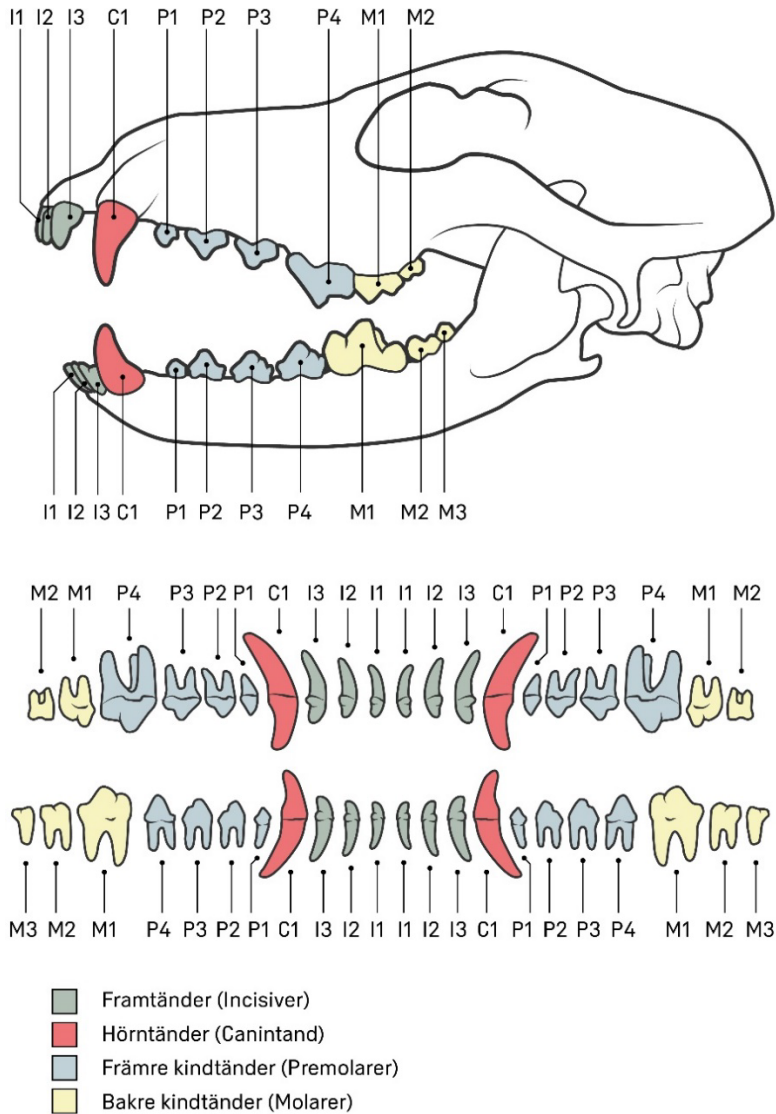

Bild 16.2 Tänder vuxen hund

Hundens mun och tänder är ett ofta förbisett område som kan ställa till med stora problem för hunden. Det börjar redan med den lilla valpen som kan ha bettfel och frakturer på sina mjölkttänder med efterföljande infektioner. En trasig mjölkttand där bakterier kommer in i roten kan orsaka bestående skador på anlaget till den permanenta tanden. Dessutom är infektionen i sig smärtsam och kan påverka valpens aptit och allmäntillstånd.

Vid 4-6 månaders ålder byts mjölkttänderna ut, och efter 7-8 månaders ålder finns det normalt sett inga mjölkttänder kvar. Det är en period när det är extra viktigt att titta valpen i munnen på veckobasis för att snabbt upptäcka om något ser avvikande ut. Om en permanent tand kommer fram och mjölkttanden sitter kvar kan man prova att trycka mot mjölkttanden för att se om den är lös. Om den inte blir lös inom 1-2 veckor från att den permanenta tanden eruperat (brutit fram genom tandköttet) ska man kontakta veterinär eftersom kvarvarande mjölkttänder kan ge bettproblem.

Bettfel kan också vara medfödda, till exempel över- eller underbett. Vid bettfel kan skador uppstå i munnen och på tänderna till följd av att bettet inte går ihop som det ska. Ju tidigare man upptäcker detta, desto bättre.

Tänder ska vara hela och vita.

VARNING

Om man ser missfärgningar i gult/grått/blått/lila, vassa kanter som tyder på att tanden kan vara skadad eller en röd eller svart punkt (pulpan) i tanden ska veterinär uppsökas.

Hos vuxna hundar förekommer förutom problemet med tandfrakturer även problem med dålig munhygien, inflammerat (rött och svullet) tandkött, tandsten och i värsta fall tandlossning (parodontit). Tandlossning är mer vanligt hos små hundraser, men det kan förekomma hos alla hundar, särskilt med stigande ålder eller i kombination med att tänderna är skadade, vilket är vanligt på bruksraser som schäfer.

Många hundar gillar att leka och tugga på till exempel pinnar som kan fastna mellan tänderna och orsaka problem om de inte avlägsnas. Om hunden kraftrar med tassens mot munnen, ta en titt! Kanske en pinne har kilats fast på tvären i gommen.

På en vuxen hund kan en tand med fraktur antingen dras ut, vilket är vanligast, eller rotfyllas och lagas. Om det finns en poäng med att behålla brettets funktion hos hunden på grund av arbetsuppgifter kan lagning prioriteras, annars är extraktion förstahandsvalet av behandling. Rotfyllning kräver också, utöver specialkompetens hos veterinären, att tanden är i gott skick, vilket inte alltid gör det till ett möjligt alternativ.

Munhålan är ett organ med riklig blodgenomströmning. Forskning har visat att bakterier sprider sig till blodet från munhålan, och det innebär att hygien i munhålan kan vara viktig både för hundens allmänhälsa men även för utfallet av andra ingrepp och operationer.

Den generella rekommendationen för att upprätthålla god munhygien är daglig tandborstning. Många gånger går det utmärkt att lära hunden om man är konsekvent och har lite tålamod. Smaksatt hundtandkräm och fingerborste kan vara alternativ som underlättar, men det går lika bra att använda en vanlig mjuk människotandborste, eller en tandborste anpassad för hund som underlättar borstningen på både in- och utsida av tänderna.

16.3 Ögon

Hundens ögon är mycket känsliga och symtom från ögonen kan visa sig som svar på annan sjukdom i kroppen. Ögonproblem ska därför alltid undersökas av veterinär. Vid misstanke om skräp i ögat kan man lindra smärtan genom att spola med koksaltlösning eller använda fuktdroppar, till exempel Comfort shield, Sentrx eller Zilkeye i väntan på veterinärbesök.

VARNING

Kontakta alltid veterinär om hunden har ögonproblem!

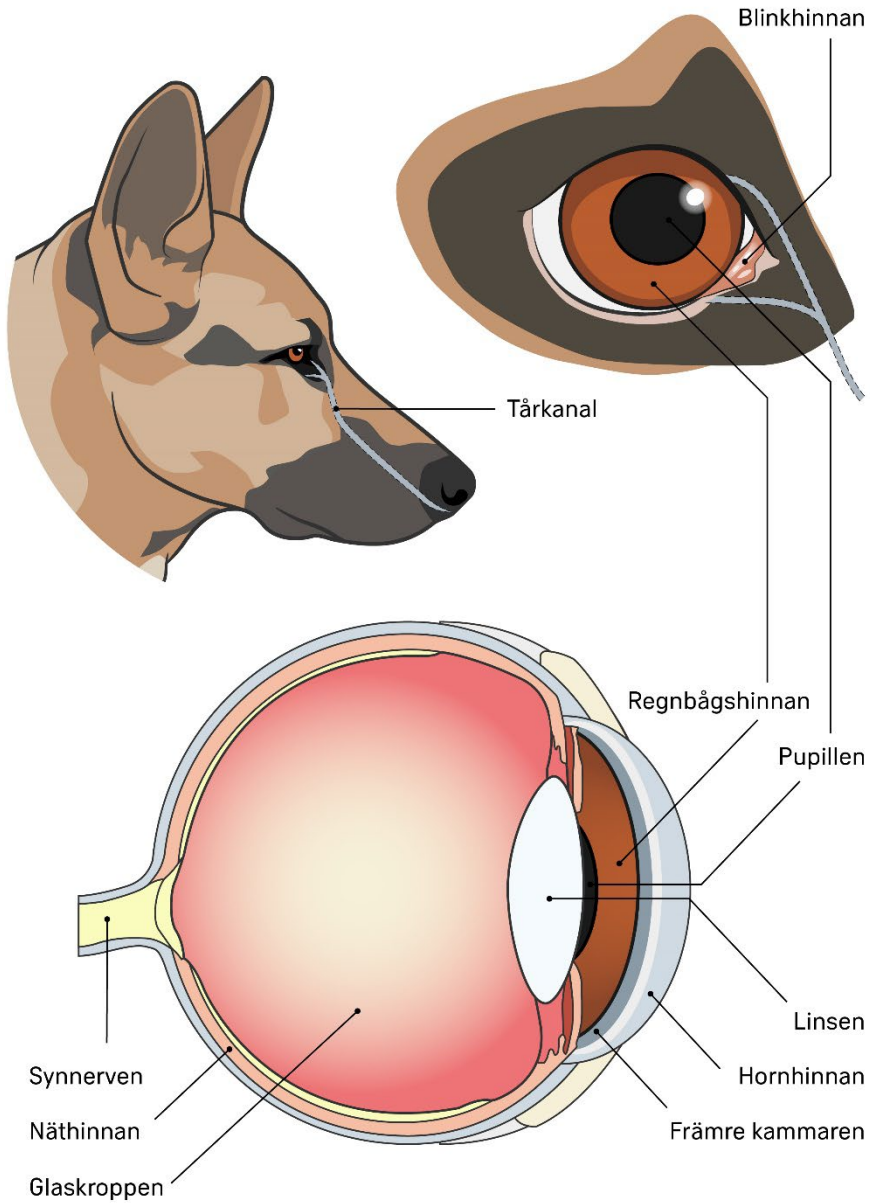

Bild 16.3 Ögats anatomi

Ögats uppgift är att samla in ljus från omgivningen och konvertera detta till en rörlig, tredimensionell bild. Ljuset släpps in genom pupillen, som är öppningen i regnbågshinnan till linsen. Mängden ljus avgör hur stor pupillen är. När det är ljus blir pupillen mindre, när det är mörkt blir pupillen större. Pupillens storlek kan också ändras vid till exempel smärtsamma tillstånd i ögat och neurologiska problem.

Ögats yttre delar består av hornhinna, åderhinna (den vita hinnan med blodkärl som ses utanför hornhinnan), främre kammare samt regnbågshinna/iris och lins. Bakom linsen sitter bakre ögonkammaren med glaskroppen och näthinnan.

Hornhinnan är mycket känslig. Det kan göra ont bara av att ett hårstrå eller lite damm hamnar på hornhinnan, eller om hornhinnan är torr.

Ögonlocken och tårvätska från tårkörteln ser till att fukta ögat varje gång hunden blinkar. Hunden har förutom övre och undre ögonlocket även ett tredje ögonlock, blinkhinnan, som sitter i ögonvrån. Normalt sett syns den knappt, men om hundens öga är irriterat eller skadat, kan hinnan bli mer framträdande. Hunden har två körtlar som producerar tårvätska. Den ena körteln är placerad under det övre ögonlocket och den andra under blinkhinnan. Tårvätskan sugs upp av tårkanalen som går från ögonvrån och in i nosen.

16.3.1 Skador på hornhinnan

Ett sår på hornhinnan kan uppstå genom upprepad nötning (från entropion eller inåtväxande hårstrån), från skräp som kommit in i ögat eller trauman som skadat ögat.

Symptom vid hornhinnesår är rinnande öga. Hunden kniper med ögat och visar tecken på smärta. Man kan spola ögat med ögonvatten eller koksalt för att få bort eventuellt skräp. Undersök genom att titta på ögat och bedöm om det finns främmande föremål eller tecken på skada. Observera också pupillstorleken (jämför med andra ögat) och tårflödet.

VARNING

Skador på hornhinnan är det vanligaste ögonproblemet och kräver omedelbar veterinärkontakt.

16.3.2 Stopp i tårkanalerna

Hundens tårkanaler kan bli igentäpta eller förträngda och orsaka rinnande ögon, svullnad i ögonvrån och obehag från ögonen. Tårkanalerna kan då behöva spolas, och man behandlar ofta även med smörjande ögondroppar. Vid återkommande problem bör man göra en utredning för att hitta grundorsaken.

16.3.3 Entropion, ektropion och felväxande hårstrån

Hos vissa hundar kan ögonlocket, framför allt det nedre, rullas inåt eller utåt och orsaka skada på ögat. Det kallas entropion (vid inåtrullning) och ektropion (vid utåtrullning). Det kan också växa hårstrån på övre eller undre ögonlockets kant, vilket orsakar skador och retningar på ögat.

16.3.4 Ögoninflammation

Ögoninflammation, eller *konjunktivit*, är en sjukdom som leder till svullnad och rodnad av ögats slemhinna, det tredje ögonlocket och insidan av övre och undre ögonlocken.

Ögoninflammation kan uppträda i många former och orsakas av miljöfaktorer, allergi, bakterier, virus, främmande föremål och andra störningar i ögats normala miljö. Behandlingen är smörjande ögondroppar och rengöring av ögat med ögondroppar eller koksalt. Spola ögat morgon och kväll och smörj ögat flera gånger om dagen. I undantagsfall kan ögondroppar med antibiotika behövas.

16.3.5 Pannus

Pannus är en kronisk inflammation i hornhinnan som oftast drabbar båda ögonen. Sjukdomen förekommer främst hos schäferhundar, och man vet inte helt säkert hur den uppkommer, men det är en multifaktoriell, immunmedierad sjukdom där ärftlighet kan vara en komponent. Kraftigt solljus kan också bidra negativt.

I ett tidigt skede syns gråaktiga eller grårosa områden i yttre ögonvrån. Områdena breder ut sig efterhand, och man kan se kärlinväxt och pigmentering. Tillståndet är inte särskilt smärtsamt, men många hundar får besvär med ögonflödet, och brukar då kisa och klia sig i ögat.

VARNING

Vid symptom ska ögonen undersökas av veterinär som får utesluta andra orsaker och därefter sätta in behandling som bromsar inflammationen och dess effekter. Behandlingen ges livet ut och regelbundna uppföljningar görs hos veterinär.

16.4 Vaccinationer

Grundvaccination av hund görs i Sverige med tre vacciner som kallas basvaccin. Sveriges Veterinärmedicinska Sällskap (SVS) och Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) anser att basvaccinet ska ges till samtliga hundar i Sverige.

De tre vaccinerna som ingår i basvaccinet är

- CAV-2 mot hundens adenovirus som orsakar sjukdomen HCC, smittsam leverinflammation
- CVP-2 mot hundens parvovirus som orsakar parvosjuka/hundpest.
- CDV mot hundens valpsjukevirus som orsakar valpsjuka.

Basvaccinet, som heter DHP (eller DHPPi när det kombineras med vaccin mot kennelhosta) ges första gången när valpen är ungefär åtta veckor gammal, sedan vid 12 veckors ålder och vid 12 månaders ålder. Därefter fylls vaccinet på vart tredje år.

Utöver basvaccinet är det vanligt att man vaccinerar mot kennelhosta. I Försvarsmakten rekommenderar vi årlig vaccinering med kennelhostevaccinet KC, som ges i nosen. (Se även avsnitt 12.1 Kennelhosta.)

I vissa områden i landet är förekomsten av leptospiros högre, detta gäller södra Sverige, tätbefolkade områden och Gotland. Vid vistelse i dessa områden kan det bli aktuellt med vaccination med L4. Läs om det i avsnitt 16.6.1 Leptospiros.

För utlandsresor finns det ytterligare vaccin som kan bli aktuella. Läs om det i avsnitt 16.6 Utlandsresor.

16.5 Fästingprofylax

I södra och östra delar av Sverige är fästingar mycket vanliga, och många av dem bär på sjukdomar. En fästingbakterie som ger sjukdomen anaplasmos är särskilt vanlig hos hundar, och förutom risken för sjukdom ger fästingar också kliande bitt som orsakar obehag och som vissa hundar kliar upp till sår som kan bli infekterade.

För att undvika de negativa effekterna av fästingbett kan man ge hunden läkemedel mot fästingar.

Exempel på fästingprofylax följer nedan.

OBSERVERA

Beakta att varumärkesnamn kan förändras och också benämnas på annat sätt i länder utanför Sverige. Vid osäkerhet konsultera veterinär eller farmaceut.

16.5.1 Receptbelagda tabletter - Nexgard, Simparica, Bravecto

De receptbelagda tabletterna har ingen fränstötande effekt, utan verkar genom att fästingen dör när den biter sig fast i den behandlade hundens hud.

Bravecto (Fluralaner) är högdoserad och har effekt under ungefär tre månader, medan Simparica (Sarolaner) och Nexgard (Afoxolaner) verkar i 4-8 veckor. Dessa medel har också effekt mot rävs-kabb, och ges då två gånger med fyra veckors intervall.

16.5.2 Receptbelagd injektion - Bravecto

Bravecto (Fluralaner) finns även i form av injektion som ges av veterinär. Effekten varar i ett år och är densamma som när tablett med fästingprofylax ges.

16.5.3 Receptfri tablett - Frontpro

Den receptfria tabletten Frontpro (Afoxolaner) kan ges till valpar över åtta veckors ålder samt till dräktiga och digivande tikar. Skyddar mot fästingar och loppor. Ges var fjärde vecka.

16.5.4 Receptfri lösning, Spot-On - Frontline, Frontect

Preparatet Spot-On (Fipronil + Permetrin (Frontect)) trycks ut på huden och sprids med hudens fettfilm. Fästingen dör vid kontakt med huden och behöver inte bita sig fast för att medlet ska verka. Behandlingen upprepas efter ungefär fyra veckor. Detta är det mest använda fästingmedlet och också det som ger minst biverkningar.

Bild 16.4 Applicering Spot-on

Vid applicering av Spot-on görs en bena (bild 16.4) i pälsen så att Spot-on lösningen trycks ut direkt på hundens hud, vanligtvis mellan skulderbladen. Undvik att andra hundar slickar i sig dropparna direkt efter behandlingen

16.5.5 Receptfritt halsband – Scalibor, Seresto

Receptfritt fästinghalsband innehåller en substans (Deltametrin, flumetrin + imidaklopid) som utsöndras kontinuerligt så länge hunden har halsbandet på sig, och denna har en avstötande effekt på fästingarna.

Små barn ska inte ha nära kontakt med hundar som bär fästinghalsband.

Bad med fästinghalsband bör undvikas eftersom medlet är giftigt för fisk och vattenlevande organismer.

16.5.6 Receptfri spray - Centaura

Centaura spray (Icaridin) är en repellerande spray med god effekt mot mygg, knott och fästingar som ger skydd i 5-24 timmar. Sprayen är tillverkad för människa och häst, men används också till hundar.

OBSERVERA

Biverkningar av fästingmedel kan inkludera lokal irritation på appliceringsstället, överkänslighetsreaktioner, klåda, kräkningar, diarré, neurologiska symptom som darrningar, vinglighet, salivering, kramper. Oftast kortvariga och övergående.

Vid misstänkt reaktion ska veterinär kontaktas, eventuellt fästinghalsband tas av och hunden badas i ett milt schampo.

16.6 Utlandsresor

De regler som gäller för att ta med sig hunden tillbaka till Sverige efter en utlandsresa kommer från Jordbruksverket.

För resor till EU och EU-jämställda länder gäller vissa regler, men för andra länder kan reglerna se annorlunda ut. Enskilda länder kan dessutom ha egna regler för att hundar ska få komma in i landet. Sådan information behöver ofta sökas hos mottagarlandet eftersom regler kan förändras över tid.

Alla hundar som reser utanför Sveriges gränser ska ha ett pass för sällskapsdjur.

Bild 16.6 EU pass för sällskapsdjur

Ett pass får bara utfärdas och fyllas i av veterinär. Vid utlandsresor kan det också finnas krav på vaccinationer, avmaskningar och hälsoundersökningar beroende på vilket land man reser till.

Det finns särskilda regler (Jordbruksverkets regelverk) för situationer när hunden reser ensam, eller om man reser med fler än fem hundar i grupp. Hur man ska transportera hunden under själva resan är också reglerat.

Observera att införselregler till andra länder kan ändras. Kontrollera därför alltid med Jordbruksverket och mottagarlandet till exempel genom landets ambassad i Sverige. De kan ofta hjälpa till att få information från Jordbruksverkets motsvarighet i mottagarlandet i god tid innan du reser med hunden så att alla lagar, regler och bestämmelser följs.

16.6.1 Leptospiros

Leptospiros är en bakteriell sjukdom som har blivit allt mer aktuell de senaste åren eftersom enstaka fall av smitta har förekommit i Sverige.

Hunden smittas vanligtvis via kontaminerat vatten eller genom kontakt med infekterade djur. Leptospirabakterien trivs bäst i varmt och stillastående vatten där den kan överleva en längre tid. Infekterade hundar utsöndrar bakterier via urinen, och det är inte alltid som smittade hundar blir sjuka. Symptom vid sjukdom är vanligen feber, nedsatt allmäntillstånd och ökad törst. Diagnosen är ibland svår att fastställa, och kräver blodprov.

Det finns vaccin mot *Leptospira* (och det bör övervägas i samråd med veterinär beroende på vilka länder man reser till) men det ger inget fullständigt skydd.

16.6.2 Rabies

Rabies är en dödlig virussjukdom som kan drabba alla däggdjur, det vill säga både människor och hundar. Vid symtom på rabies är dödligheten alltid 100 %, ingen behandling finns. Sjukdomssymtom vid rabiesinfektion hos hund är aggressivitet, ökad salivering, slöhet, förlamningar och kramper. Stora mängder virus finns i saliven hos de sjuka hundarna. Det vanligaste sättet som människor blir smittade på är via bett från hund. Sjukdomen är spridd över samtliga kontinenter utom Antarktis. Som skydd mot sjukdomen finns ett effektivt vaccin för både människor och djur.

16.6.3 Sverige – Norge

16.6.3.1 Avmaskning

För resor till Norge krävs veterinärintyg på avmaskning mot dvärgbandmask med ett avmaskningsmedel som innehåller Prazikvantel. Avmaskningen ska göras minst 24 och max 120 timmar (1-5 dygn) innan inresa i Norge (passage

över gräns) och måste alltså göras hos en veterinär som kan skriva ett intyg i passet.

Vid resa till Norge krävs ingen rabiesvaccination.

16.6.4 Sverige – EU

Vid resor inom EU krävs att hunden har en giltig rabiesvaccination. I Sverige vaccinerar vi med ett rabiesvaccin som är giltigt i 3 år. Inga så kallade *titer*test (blodprov för kontroll att vaccinationen har haft effekt) krävs. Trots att grundkraven är desamma inom EU, är det möjligt för medlemsländer att ha nationella regler. Kontrollera därför alltid gällande regler i förväg.

16.6.5 Sverige – icke EU

För resor utanför EU gäller olika regler för olika länder. Dessa länder kallas ”tredje länder”. Vissa av dem har samma regler som EU, andra inte.

16.6.5.1 Rabiesvaccination

Det kan vara aktuellt att vaccinera mot rabies årligen eftersom vissa länder kräver det. Det kan också finnas krav på så kallad *titerkontroll*, ett blodprov som påvisar antikroppar mot rabies, det vill säga att vaccinationen är tillförlitlig. Krav på titerkontroll varierar från land till land. Exempel på länder som har krav är Australien, Nya Zeeland, Japan, EU-länder, Storbritannien och Israel. Vid tjänsteresa utomlands ska kontroll av landets bestämmelser göras. Utförd titerkontroll ska intygas i hundens pass av veterinär, och det finns regler för när kontrollen ska göras, liksom för hur ofta man behöver vaccinera om för att titerkontrollen fortsatt ska vara aktuell.

16.6.5.2 Avmaskning

Det finns andra länder som precis som Norge kräver avmaskning före införsel i landet, till exempel Finland, men även en del andra länder utanför Europa.

Det kan också vara rekommenderat att avmaska sin hund innan man tar hem den till Sverige igen efter en utlandsvistelse, för att undvika att hunden sprider parasiter från landet man varit i.

16.6.5.3 Hälsointyg från officiell veterinär

Vissa länder kräver ett hälsointyg utfärdat av en officiell veterinär, det vill säga en veterinär utsedd av Jordbruksverket för att kunna utföra särskilda uppdrag och utfärda vissa intyg. I dessa fall kan man inte boka tid på vilken veterinärklinik som helst, utan behöver leta upp en klinik som har rätt kompetens. En lista med kontaktuppgifter till dessa veterinärer finns på Jordbruksverkets webbplats.

Redaktionell information

Handbok Hälsoråd Försvarsmaktshund är ett resultat av ett identifierat behov hos FM personal som arbetar med tjänstehundar och att förbättra informationsspridningen om de vanligaste medicinska problemen som kan drabba våra tjänstehundar samt hur dessa problem kan förebyggas och behandlas.

H Hälsoråd FM-hund påbörjades 2023. Syftet med H Hälsoråd FM-hund var då att omhänderta kunskaper inom området. Arbetet inleddes med en analys av uppgiften och en kunskapsinventering av tidigare utförda arbeten, såväl inom Försvarsmakten som senaste medicinska rön. En erfarenhetsanalys inom området och inhämtning av gjorda arbeten och erfarenheter inom området gjordes.

Arbetet med handboken påbörjades vid LSS FHTE genom leg vet. Anna Edblad, leg vet. Madeleine Lodin, leg vet. Camilla Eklund, Marina Nilsson, Per-Arne Bergström, Alexander Wedin och Martin Johnson.

Innehållet i boken kan sägas vara ett destillat både av ovan angivna veterinärer vid FHTE och dess veterinärmedicinska kunskap och erfarenhet såväl som generell veterinärmedicinsk praxis och beprövad erfarenhet. Härvid kan det inte från textavsnitt entydigt och direkt hänvisas till olika styrande dokument eller litteratur. I källhänvisningen hänvisas istället till veterinärmedicinska ”standardverk” som nyttjas vid veterinärutbildning vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) samt som referenslitteratur kliniskt.

Granskningsförfarande inom Försvarsmakten har genomförts vid ett tillfälle under tidsperioden 2 september 2025 – 14 oktober 2025. Vid granskningsförfarandet medverkade huvudaktörerna inom olika staber så som HKV FST STÖD GL, RHS, AST, FS, MS.

Bildförteckning

I den här publikationen förekommer följande bilder med verkshöjd:

Bildnr	Fotograf/illustratör	Hur FM säkrat rätten att använda bilden
Omslag	Isabelle Almqvist	Försvarmakten
3.1, 3.2, 6.3, 16.2 och 16.3	Cecilia Nygren	Försvarmakten
Samtliga foton, utom 11.1, 11.2, 11.3, 15.5, 16.1 och omslag	Marina Nilsson	Försvarmakten
11.1	Veronica Tidqvist	Försvarmakten
11.2 och 11.3	Anna Edblad	Försvarmakten
15.5 och 16.1	Madeleine Lodin	Försvarmakten

Källförteckning

Den här publikationen baseras på följande källor:

Dokumenttyp	Källor
Externa styrande dokument	• (EU) 2016/429 Europaparlamentets och Rådets förordning (övergripande "EU:s djurhälsolag") • (EU) nr 576/2013 Europaparlamentets och Rådets förordning (om förflyttning av sällskapsdjur) • (EU) nr 577/2013 Kommissionens genomförandeförordning (om id-handlingar) • Föreskrifter (SJVFS 2024:22) om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa.
Interna styrande dokument	• Reglemente Hundtjänst.
Externa övriga dokument	• Mueller, RS Dermatology for the small animal practitioner (ISBN: 9781893441064) • Maggs D, Miller P, Ofri P 6th ed Slatter's Fundamentals of Veterinary Ophthalmology • Harvey, R Ear disease in the dog and cat (ISBN: 9781840760767) • Bjerkås, E Norges Veterinærhøgskole, Veterinær oftalmologi (2010) • Ettinger, SJ, Feldman EC Textbook of Veterinary Internal Medicines Expert Consult 8th ed (2016) (ISBN: 9780323312110) • Nelson, Cuoto, 6th ed Small Animal Internal Medicine (2019) (ISBN: 9780323086820) • Welch Fossum, 5th ed Small Animal Surgery (2019) • Noakes et al 10th ed Veterinary Reproduction and Obstetrics (2019) • B D Farr, M T Ramos and C M, Otto The Penn Vet Working Dog Center Fit to Work Program: A formalized Method for Assessing and Developing Foundational Canine Physical Fitness, Frontiers in Veterinary Science (2020).

Dokumenttyp	Källor
	• FASS • SVA:s hemsida • Epiwebb

Handbok Hälsoråd Försvarsmaktshund innehåller anvisningar med förklaringar och beskrivningar avseende hälsan hos tjänstehundar i Försvarsmakten, förebyggande visitation och råd kring både akuta åkommor och andra besvär.

Målgrupp för handboken är du som har en fodervärdsvalp, är konsulent, hundförare, dressör, hundtjänstansvarig på förband eller på annat sätt arbetar med Försvarsmaktens tjänstehundar. Handboken omfattar i första hand Försvarsmaktens kontinuerligt tjänstgörande tjänstehundar men kan även användas för avtalshundar inom Försvarsmakten.

Handbokens syfte är att förse verksamheten med tillräcklig kunskap, så att god omvårdad av hundarna kan säkerställas vilket är en grundförutsättning för tjänstehundarnas arbetsförmåga.

FÖRSVARSMAKTEN